

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ**

ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ 2000

Скопје, Март 2001

ВОВЕД

Народниот правобранител како единствен, независен и самостоен орган на Република Македонија со надлежност да ги штити уставните и законските права на граѓаните кога им се повредени од органите на државната управа и од други органи и организации што имаат јавни овластувања согласно член 24 од Законот за народниот правобранител има обврска најмалку еднаш годишно на Собранието на Република Македонија да му поднесе извештај за својата работа.

Покрај законската обврска да го достави до Собранието, Народниот правобранител е должен Извештајот за работата да го достави и до средствата за јавно информирање со цел граѓаните на Република Македонија да се запознаат со работата и активностите што Народниот правобранител ги презема во правец за заштита на нивните права.

Ова е трет редовен годишен извештај што Народниот правобранител го поднесува од неговото основање, со цел Собранието да се информира за проблемите, тешкотиите и неправилностите со кои се соочуваат граѓаните на Република Македонија во остварувањето на уставните и законските права тогаш кога тие им се повредени од органите на државната управа и од другите органи и организации со јавни овластувања, како и за мерките и активностите што оваа институција ги презема во правец на отстранување на констатираните неправилности и незаконитости. Извештајот исто така треба да му послужи на Собранието во остварувањето на политичката контрола и надзор во примената на законите од страна на носителите на јавни функции што се одговорни пред Собранието.

Целта на Извештајот ќе биде постигната ако Собранието на Република Македонија темелно го разгледа и во рамките на своите овластувања преземе мерки и активности за надминување на констатираните неправилности со што ќе се обезбеди доследно почитување на уставните и законските права на граѓаните и ако од Владата на Република Македонија, во рамките на своите надлежности побара од органите на државната управа и другите органи и организации што имаат јавни овластувања навремено да постапуваат по укажувањата на Народниот правобранител со цел да се отстрануваат незаконитостите, а со тоа и повредите на уставните и законските права на граѓаните.

Методолошкиот пристап по кој е изготвен Извештајот овозможува компаративно согледување на севкупните состојби во работата на Народниот правобранител за извештајниот период и дава можност за согледување на состојбите на почитувањето и заштитата на уставните и законските права на граѓаните во Република Македонија. Осврто даден за актуелните состојби, проблеми и тешкотии со кои се сретнуваат граѓаните во остварувањето на своите права пред надлежните органи и организации и

нумеричките податоци презентирани во Извештајот даваат реална слика и можност во целост да се согледаат состојбите во земјата во однос на почитувањето и остварувањето на уставните и законските права на граѓаните, како и активностите и мерките што ги презел Народниот правобранител за надминување на истите и за создавање соодветни услови за остварување на правата на граѓаните.

1 НАДЛЕЖНОСТ И ДЕЛОКРУГ НА РАБОТА, ОРГАНИЗАЦИЈА И НАЧИН НА РАБОТА, КАДРОВСКА СОСТОЈБА И СРЕДСТВА ЗА РАБОТА

1.1. Надлежност и делокруг на работа

Во изминатиот период од постоењето и функционирањето Народниот правобранител во континуитет, покрај работата по претставките, значаен дел од активностите посвети на изнаоѓање методи, форми и начини како да се афирмира и популаризира институцијата, како да се елаборираат надлежностите и како да ја доближи институцијата до граѓаните и до органите на државната управа и другите органи и организации со јавни овластувања пред кои надлежно постапува, за што се постигнати значајни резултати.

Меѓутоа и покрај оцената дека на овој план се направени значајни резултати се уште има поединци, органи и организации и други асоцијации кои се недоволно информирани за улогата и значењето на Народниот правобранител. Оттука се уште има очекувања и барања Народниот правобранител да ги менува одлуките на судовите и надлежните органи, да го реши социјалниот статус на граѓаните, да ги вработува, да им го реши станбеното прашање, да ги застапува пред суд, да презема улога на орган за кривичен прогон, како и барања да повикува на одговорност службеници, функционери, па дури и директори на трговски друштва. Од друга страна органите на државната управа и другите органи и организации со јавни овластувања врз кои Народниот правобранител надлежно постапува често не постапуваат по барањата и интервенциите на Народниот правобранител сметајќи дека за тоа Народниот правобранител не е надлежен.

Од овие причини добро е и во оваа прилика да се потсети на надлежностите на Народниот правобранител.

Народниот правобранител постапува по претставка на граѓанин како поединец кога смета дека некое негово уставно и законско право му е повредено од органите на државната управа или од други органи и организации со јавни овластувања.

Претставка може да се поднесе писмено или усно кај Народниот правобранител. Граѓанинот може да побара правна помош и да поднесе претставка и по телефон или телефакс при што ќе се договори начинот на кој понатаму ќе продолжи постапувањето по претставката. Граѓанинот може да дојде на разговор кај Народниот правобранител секој работен ден. Разговорот го врши народниот правобранител, неговиот заменик или определено стручно лице. Претставка во име на оштетениот граѓанин може да поднесе и друго лице, полномошник на граѓанинот со уредно полномошно заверено од надлежен орган. Во име на граѓанинот претставка може да поднесе секое лице, но Народниот правобранител за поведување на постапка секогаш ќе бара согласност од граѓанинот. Граѓанинот може во секое време да ја повлече поднесената претставка. Народниот правобранител може да поведе постапка и по сопствена иницијатива.

Народниот правобранител не постапува по анонимни претставки, по предмети за кои е во тек судска постапка, како и по предмети за кои од преземањето на дејството или од последната одлука на органот кој постапувал по предметот поминало повеќе од една година, освен ако подносителот на претставката докаже дека рокот го испуштил од оправдани причини. Народниот правобранител за преземените дејства и по завршувањето на постапката ги известува странките. Поднесувањето на претставката е бесплатно и за неа не се плаќа такса. При испитување на претставката Народниот правобранител е должен да ја почитува тајноста и приватноста на подносителот на претставката.

Претставката ќе се отфрли ако од податоците што му стојат на располагање произлегува дека не се работи за повреда на основните слободи и права на човекот и граѓанинот или за друга неправилност, кога претставката не е комплетна, а подносителот по претходно укажување на Народниот правобранител не ја дополнил и ако предметот е во постапка пред судските органи.

Во рамките на својата надлежност во текот на постапката Народниот правобранител може да побара потребни објаснувања и дополнителни информации од органите, односно организациите за наводите во претставката; да изврши непосреден увид во работите од надлежност на органите, односно организациите; да покани на разговор функционер и службеник на органот, односно организацијата и секое друго лице и да побара мислење од научни и стручни институции. Органите и организациите се должни да соработуваат со Народниот правобранител и на негово барање да му ги обезбедат сите податоци и информации без оглед на степенот на доверливост и да му овозможат спроведување на постапката, а притоа прописите за чување тајна го обврзуваат Народниот правобранител.

Ако Народниот правобранител утврди дека се повредени уставните и законските права на граѓанинот може да предложи органот, односно организацијата повторно да спроведе одредена постапка согласно со законот; да поднесе барање до надлежниот орган, односно организацијата за времено запирање од извршување на актот; да предложи поведување дисциплинска постапка против службено лице на органот, односно организацијата; да поднесе барање до надлежниот јавен обвинител за покренување постапка заради утврдување на прекршочна или кривична одговорност и да им даде предлози на органите, односно организациите за подобрување на нивното работење и однесување со странките.

Народниот правобранител дава мислења, сугестии, забелешки и препораки до органите, односно организациите за преземање соодветни мерки за разрешување на предметот за кој е поднесена претставката. Органите, односно организациите се должни да го известат Народниот правобранител за мерките донесени врз основа на неговите предлози, мислења или препораки најдоцна во рок од 30 дена.

Ако органот, односно организацијата не го известат Народниот правобранител за спроведувањето на неговите предлози или препораки или пак предлозите и препораките само делумно ги прифати, Народниот правобранител за тоа може да го известат непосредно повисокиот орган, надлежното министерство, Владата на Република Македонија, а со посебен извештај да го известат Собранието на Република Македонија или предметот јавно да го објави преку средствата за јавно информирање.

Со цел активно и пошироко да се вклучи во заштитата на правата на децата Народниот правобранител во рамките на институцијата формира посебно Одделение за заштита на правата на децата.

Народниот правобранител за работата од својата надлежност ја информира јавноста со годишниот извештај што го доставува до Собранието на Република Македонија, со посебни извештаи, конференции за печат со претставници на

средствата за јавно информирање, преку разни соопштенија, билтени, публикации и на друг начин.

1.2. Организација и начин на работа

Уставно и законски утврдената концепција Народниот правобранител да дејствува како единствен, самостоен и независен орган на целата територија на Република Македонија и воспоставената практика на континуирана обиколка и разговори со граѓаните во единиците на локалната самоуправа се покажа доста успешна, економична и практична.

Внатрешната организација на институцијата поделена во три организациони единици: Студиско-аналитичка единица, Единица за евиденција, документација и информатика и Единица за финансиски и административно-технички работи со посебно Одделение за заштита на децата во принцип овозможува постапувањето по претставките и сите други активности преземени од Народниот правобранител да се извршуваат брзо и ефективно.

Распоредот на вработените во Студиско-аналитичката единица по области овозможува работата и активностите на Народниот правобранител да се извршуваат постручно и поефикасно како и континуирано, нормативно и компаративно да се следат состојбите по области.

1.3. Кадровска состојба

Како и претходната и оваа година Народниот правобранител функционира со 32 извршители од кои 17 во Студиско-аналитичката, 3 во Единицата за евиденција, документација и информатика и 12 извршители во Единицата за финансии и административно-технички работи. Според квалификационата структура на кадрите 21 се со високо образование, 10 со средна стручна подготовка и еден со нижо образование.

Народниот правобранител цени дека вкупниот број на вработените и покрај повремениот отсуства, боледувања и едногодишното отсуство на еден од вработените (породилно отсуство на еден самостоен советник) со својата дополнителна ангажираност, стручност и квалификации во потполност и успешно го совладуваа приливот и обемот на работата по претставките и постигнаа задоволителни резултати. Со стекнатото тригодишно искуство во претстојниот период се очекува дека оваа институција ќе оствари уште позначајни резултати.

1.4. Финансиски средства

Согласно Законот за народниот правобранител средства за работа на Народниот правобранител се обезбедуваат со Буџетот на Република Македонија.

Оваа година за остварување на функцијата на Народниот правобранител беа определени 19.268.000,00 денари. Како и минатата така и оваа година определените средства не беа доволни, меѓутоа со рационална и рестриктивна употреба и финансиска и техничка помош, особено од Советот на Европа и УНИЦЕФ, Народниот правобранител успеа да ги изврши законските функции и надлежности.

Меѓутоа во Буџетот за 2001 година направени се дополнителни рестрикции на средствата на Народниот правобранител што негативно ќе се одрази на работата во претстојниот период. Исто така во Буџетот за идната година не се

предвидени средства за едукација, семинари и други организирани средби во и надвор од Републиката, како и средства за едукација и стручно усовршување на помладите кадри во Народниот правобранител.

2 КАРАКТЕРИСТИКИ, ОЦЕНИ И ЗАКЛУЧОЦИ

Дејствувајќи како независна и самостојна институција организирана врз принципите на класичните европски модели на парламентарни омбудсман институции, покрај вообичаените проблеми со кои се соочуваше оваа институција во заштитата на човековите слободи и права, Народниот правобранител на Република Македонија во изминатиот период беше оптоварен со дополнителни проблеми и тешкотии кои помалку или повеќе значајно влијаеја за неговото успешно остварување на функцијата.

Имено, Народниот правобранител во изминатиот период дејствуваше во услови на преобразба од еден во друг општествено-економски и политички систем, односно во услови на таканаречен транзиционен период во кој повеќето структурни промени бавно се спроведуваа, систем во кои се уште постојат недоизградени плуралистички, политички и демократски односи со непотполно усогласена законска регулатива со Уставот на Република Македонија и меѓународните акти, во услови на се уште нетрансформирана и централизирана државна управа, во која се уште се присутни појави на непрофесионален однос, стандард и етика на носителите на функциите и службените лица во чија свест е присутен неизграден, неприемчив и одбивен однос во комуникацијата со граѓаните, во услови на се уште бавен судски систем, во услови на тешка материјално-економска состојба со несоодветно решен социјален статус на граѓаните и ниско ниво на социјална, здравствена и пензиска заштита што резултира со голем број невработени лица и чести повреди на социјалните и другите економски права на граѓаните, непостојан и соодветно неуреден нормативен систем во областа на урбанизмот и заштитата на човековата околина, комуналните дејности, имотно-правните односи и евиденцијата на сопственоста, работните и станбените односи и слично, што беа и се објективни состојби кои создаваат дополнителни проблеми и потешкотии со кои се уште се соочува Народниот правобранител во остварувањето и заштитата на уставните и законските права на граѓаните во Република Македонија.

Дејствувавајќи во вакви услови и состојби, а од друга страна соочен со барањата на граѓаните кои премногу очекуваа од оваа институција, дури и за барања за кои не е надлежна, се поставија бројни прашања и задачи како и на кој начин Народниот правобранител да се справи со овие проблеми и потешкотии и притоа ефикасно и ефективно да ја одигра својата улога на превентивен заштитен механизам во остварувањето и заштитата на уставните и законските права на граѓаните. Во оваа смисла, а во рамките на уставните и законските надлежности се правеа напори и се бараа и изнаоѓаа разни начини, форми и методи на дејствување што беа во доволна мерка ефикасни и ефективни, а за кои ќе стане збор во понатамошниот текст од извештајот.

2.1. Општа оцена за почитувањето на уставните и законските права на граѓаните

Ако се споредат и анализираат податоците, оцените и заклучоците на овој во однос на минатогодишниот извештај се доаѓа до општ заклучок дека и оваа година во обезбедувањето, остварувањето, почитувањето и заштитата на човековите слободи и права од страна на органите на државната управа и другите органи и организации што имаат јавни овластувања не е направена значајна позитивна промена што би значела чекор напред. Оттаму оцена е дека граѓаните на Република Македонија и оваа година своите уставни и законски права пред органите на државната управа и другите органи и организации со јавни овластувања ги остваруваа многу отежнато и бавно, низ долготрајни управни постапки во кои се уште се применува застарена, некохерентна и неконзистентна правна норматива нецелосно усогласена со Уставот на Република Македонија и меѓународните правни акти, за што покрај објективните состојби соодветно влијание имаше се уште централизираната и нетрансформирана државна управа во која значително е присутен бирократскиот однос и чиновничкиот менталитет на службениците како во комуникацијата со граѓаните така и при одлучувањето и постапувањето по барањата за остварување на нивните права.

2.2. Согледувања и оценки за одделни состојби и области

2.2.1 Односот и соработката на Народниот правобранител со граѓаните и со органите и организациите

Оцена е дека институцијата Народен правобранител е општоприфатена кај граѓаните и тие веќе ги остваруваат своите интереси. Оттаму и заклучокот дека дејствувајќи во овој правец Народниот правобранител во изминатиот период ја потврди и оправда вербата дека како самостоен и независен орган, контролен механизам и медијатор, во соработка со другите контролни механизми во државата битно влијае во заштитата на човековите слободи и права и директно влијае и придонесува во напорите на државната власт државната администрација да се трансформира и организира во модерен, стручен и ефикасен сервис на граѓаните.

Меѓутоа ваква оцена не може да се даде и за соработката на Народниот правобранител со органите на државната управа и органите и организациите со јавни овластувања врз кои надлежно постапува. Имено, и покрај преземените мерки и активности за воспоставување неопходна кооперативна соработка и оваа година состојбите значително не се подобри. Така и по укажаните неправилности и интервенции на Народниот правобранител некои од органите и организациите воопшто не постапуваат, некои од нив само декларативно изразуваа спремност и интерес за соработка, а во практиката остануваа со непроменет став, а некои само делумно постапуваа.

Ваквиот однос на органите на државната управа и органите и организациите со јавни овластувања кон Народниот правобранител упатува на заклучок дека овие органи или не ја разбрале улогата и значењето на оваа институција или пак намерно не ја почитуваат и игнорантски се однесуваат. Оттука и пораката дека тие органи и организации треба да знаат дека институцијата Народен правобранител

дејствува не е само во интерес на граѓаните, туку и во нивен интерес и дека со ваквиот нивен однос директно се попречува работата на Народниот правобранител, а тоа на поширок план значи кочење на развојот на демократските процеси, губење на довербата на граѓаните во нив, во другите институции на системот и општо во функционирањето на правната држава.

2.2.2 Состојбите во законската регулатива

Од осамостојувањето на Република Македонија до денес, иако за тоа е укажано и во претходните извештаи, и оваа година констатирано е дека во Република Македонија во примена е се уште некохерентна и неконзистентна законска регулатива, бидејќи се уште се во употреба закони и други прописи што се неусогласени со Уставот на Република Македонија и меѓународните акти и како такви не соодветствуваат на вистинските состојби во Републиката.

Оттука од примарно значење е доуредувањето на правната рамка која ја гарантира заштитата на правата на граѓаните во повеќе области. Како приоритетно и неопходно е донесување нов Закон за општа управна постапка и Закон за управните спорови што ќе бидат во функција на ефикасно остварување на правата на граѓаните. Со овие закони треба пред се да се утврдат правните рамки за дејствување на администрацијата во остварувањето на правата на граѓаните, кои во основа ќе ги следат принципите на еднаквост на граѓаните и нивна заштита од самоволието на државните органи пред кои ги остваруваат правата. Потоа ќе треба особено да се имаат предвид потребите од скратување на роковите во постапувањето, намалување на администрирањето по предметите и осовременување на начинот на работа на државните органи заради зголемување на ефикасноста во заштитата на правата на граѓаните што би требало да биде помогнато и со воведување современа информатичка технологија и обврска на органите пред кои се остваруваат правата на граѓаните за прибавување на сите или дел од потребните факти и документи. Од битно значење е и обезбедување на двостепеност во постапките по управните спорови што би било во согласност со Уставот на Република Македонија.

2.2.3 Однос и комуникација на јавната администрација со граѓаните

Општа оценка е дека вработените во јавната администрација при постапувањето и одлучувањето по барањата за остварување на правата на граѓаните често прават намерни или ненамерни повреди на законите, особено на Законот за општата управна постапка, што укажува и дава реална слика за нивното однесување со странките во постапката.

Оттаму констатирано е дека повредите во постапките најчесто се однесуваат на:

- неоправдано одолжување на постапката при одлучувањето по барањата на граѓаните;
- невклучување на заинтересираните странки во постапката;
- отфрлање на барањата поради неприложен доказ што можел и самиот орган да го прибави по службена должност или лично да изврши увид во јавните книги или исправи;
- непостапување по укажувањата на второстепените управни или судски органи;
- неизвршување на правосилните и конечни управни акти;

- непочитување на правото барањето да се реши поинаку и покрај очигледните докази и укажувања на странките и Народниот правобранител;
- некооперативна соработка, некоординираност и неорганизираност на внатрешните служби во органот и меѓу органите;
- одбивање да се прими поднесеното барање;
- ненавремено доставување на списите по предметот до второстепениот орган и судот;
- грубо, неприемливо, недолично и одбивно комуницирање со странките;
- намера да се остави впечаток кај странката дека му е направена услуга иако преземените дејствија се во рамките на работните обврски и сл.

2.2.4 Почитување на начелото од член 24 од Уставот на Република Македонија

Во член 24 од Уставот на Република Македонија предвидено е дека секој граѓанин има право да поднесува претставки до државните органи и другите јавни служби и на нив да добие одговор.

Од претставките и контактите со граѓаните констатирано е дека ова начело државните органи и јавните служби во основа не го почитуваат, така што повеќето од носителите на јавните функции не само што не одговараат на претставките на граѓаните, туку и непосреден контакт со нив е речиси невозможен. Оваа констатација произлегува и од личното искуство на Народниот правобранител. Имено, кога тие беа повикувани не се одзиваа ниту пак одговараа на барањата на Народниот правобранител за прием во нивните канцеларии иако тоа е законска обврска.

2.2.5 Реформи во јавната администрација

Од претходните заклучоци произлегува констатацијата дека основен услов и приоритетна цел за ефикасно остварување на правата и слободите на граѓаните е законски да се уреди новата физиономија на управата која треба да се конципира како сервис на граѓаните, односно да се создаде професионална, деполитизирана, ефикасна, граѓански ориентирана државна администрација што ќе функционира во поедноставни структури на власта во согласност со начелата на парламентарната демократија и одговорност.

Оттука во однос на системот на државната управа нужно беше донесување на неколку клучни закони за администрацијата: Законот за Владата, Законот за организација и работа на органите на државната управа, Законот за државните службеници, Законот за плати, Законот за спречување на корупција, етичкиот кодекс и др. Со други зборови требаше да отпочне процес на реформа на јавната администрација.

Во овој контекст со донесувањето на Законот за Владата, Законот за организација и работа на органите на државната управа и Законот за државните службеници, Владата на Република Македонија го отпочна процесот на реформи во државната администрација. Во севкупните реформи на државната администрација, особено со рационализацијата на вработените во државната администрација оценка е дека се отпочна без претходна подготовка, без претходно согледување на состојбите и што е најбитно без претходно усогласување и донесување на подзаконските акти - спроведбени прописи. Притисната од меѓународни институции (ММФ и Светската банка) Владата на Република Македонија беше принудена да изврши брза рационализација што резултираше со преземање на погрешни чекори, како што беше во случајот со

Законот за предвременото пензионирање кој беше поништен од Уставниот суд на Република Македонија, а потоа и измените на Законот за државните службеници, Законот за работните односи и Законот за пензиското и инвалидското осигурување, со кои беа донесени и усогласени одредбите за предвремено пензионирање и отпуштање на работници по основ на отказ и престанок на работниот однос по потреба на службата, рационализација и укинување на работните места. Ваквите состојби секако создадоа револт и вознемиреност кај вработените и неправичност во постапките за рационализација. Поради ова оценка е дека со ваквите решенија за рационализација на државната администрација не може да се очекува и да се обезбеди заштита со одреден степен на квалитет и професионалност во работењето на администрацијата.

2.2.6 Социјални и економски права

И оваа година повеќето уставни и законски права од таканаречената Втора генерација човекови права како што се: правото на работа, правото на социјална заштита и социјална сигурност, правата од пензиското, инвалидското и здравственото осигурување со сите свои модалитети, немаа реална економска основа да бидат остварени. Во услови на тешка материјална и економска состојба низ која минува Република Македонија во овој транзиционен период, иако беа реални барањата на граѓаните, Народниот правобранител не беше во состојба да го оствари нивното право на вработување и да обезбеди социјална правда и сигурност. Во овој контекст недостатокот на извори за социјална заштита има негативно влијание на правото на социјална заштита и во ваква состојба тешко може да се применат меѓународните стандарди за социјална помош. Но и покрај тоа, надлежните органи и организации треба и мора да создаваат услови за вработување на граѓаните и услови за минимум гарантирано ниво на социјална правда и сигурност за да може да се зборува за задоволителен стандард на почитување на граѓанските права и авторитет и легитимност на оној што ги гарантира правата.

Во овој контекст кај граѓаните негативни реакции предизвика и примената на Законот за здравствена заштита, Законот за здравственото осигурување и подзаконските акти со кои наместо некои категории осигуреници материјално необезбедени да бидат ослободени од партиципација при добивање здравствени услуги за здравствена заштита истите не беа ослободени, а истото се однесува и при набавка на лекови и ортопедски помагала.

Со измените на Законот за пензиското и инвалидското осигурување извршена е реформа на пензискиот систем така што се воведени приватни пензиски фондови. Но со оглед на тоа што неговата имплементација се уште не е отпочната, останува времето да покаже дали со овој пензиски систем се направени суштински реформи што ќе бидат во интерес на граѓаните.

2.2.7 Имотно-правни односи

Една од битните структурни промени по осамостојувањето на Република Македонија беше процесот на денационализација, односно создавањето на нормативни и реални можности за враќање или реален надоместок на граѓаните за бесправно одземените имоти. Со донесувањето на измените и дополнувањата на Законот за денационализација и прописите за негово спроведување Министерството за финансии ја започна постапката, така што на граѓаните конечно почнаа да им се враќаат присилно одземените имоти. Меѓутоа штрајкот на судската администрација што траеше скоро три

месеци го забави овој процес. Се надеваме дека овој процес успешно ќе продолжи во претстојниот период.

2.2.8 Заштита на правата на децата

Минатата година констатирано е дека не постои соодветен систем на детска заштита кој треба да обезбеди соодветна помош на семејствата и посебна заштита на децата, иако во услови на отежната материјално-економска состојба во која се наоѓа Република Македонија тоа е многу тешко. Оваа година направен е чекор напред и донесен е Законот за заштита на децата за што соодветен придонес имаше и Народниот правобранител. Во Законот се опфатени поголем број сугестии и забелешки. Оценка е дека новиот Закон во основа дава гаранција за соодветна заштита на правата на детето, но конечната оценка ќе произлезе по практичната примена на Законот. Оттука е и заклучокот дека и оваа година во оваа област состојбата значително не е променета.

2.2.9 Увиди и посети на казнено-поправните и воспитно-поправните установи

Од извршените повторни увиди и посети на некои казнено-поправни установи констатирани се истите состојби како и минатата година. Имено, во некои од нив постојат услови за успешна ресоцијализација на осудените лица, а во некои како што е Казнено-поправната установа “Идризово”, а делумно и во Затворот “Скопје”-Скопје, во кои се сместени речиси повеќе од половината од осуденичката популација во Републиката, покрај лошите услови за сместување и престој на осудените лица не постои осмислен систем кој би бил во функција на успешна ресоцијализација и покрај фактот што на нормативен план тоа е уредено и усогласено со европските стандарди. Покрај недоволно обезбедените кадровски, материјално-технички и финансиски услови за успешно извршување на функцијата во овие установи присутни се и субјективни пропусти, особено изразени во организирањето и функционирањето на внатрешните служби.

Оттука оценка е дека во овие установи речиси ништо значајно не е изменето, а особено во Казнено-поправната установа “Идризово” состојбата е повеќе од алармантна. Поради ова нужно е потребно одговорните во казнено-поправните и воспитно-поправните установи, Управата за извршување на кривични санкции и Министерството за правда да преземат итни и неодложни мерки и активности за да се создадат потребните услови за престој и сместување на осудените лица, а при постапувањето со осудените лица да се води грижа за хуманоста, достоинството и нивниот физички интегритет.

2.2.10 Урбанизам и градежништво

Заклучок е дека во областа на урбанизмот и градежништвото присутни се чести повреди на постапката при остварувањето на правата на граѓаните, кои се континуирани и присутни повеќе години наназад. Покрај нормативната недоуреденост и пропуштањата на администрацијата присутни се и други неправилности што се должат пред се на неефикасноста на градежните и урбаните инспекции при контролата и надзорот на спроведувањето на урбанистичките планови и извршувањето на решенијата со кои се констатирани бесправно изградени објекти. Оттука како приоритет

се наметнува потребата Министерството за транспорт и врски да преземе итни и неодложни мерки за подобрување на состојбите на полето на почитувањето на правата на граѓаните во оваа област.

2.2.11 Полициски постапки

Оцена е дека однесувањето на припадниците на службите при Министерството за внатрешни работи со граѓаните, посебно во полициската постапка, оваа година во значителна мерка беше незаконито и несоодветно што резултираше како со поединечни така и со групни повреди на правата на граѓаните. Имено, во случаите при постапувањето со граѓаните, приведувањето и задржувањето на лицата во полициските станици имаше злоупотребување на должноста и пречекорување на службените овластувања што беше изразено со прекумерна употреба на физичка сила со цел да се изнуди признание или друг доказ во постапката што е противзаконито и за што Народниот правобранител иницираше постапки за дисциплинска и кривична одговорност. Исто така присутен е и неприемчив и одбивен однос во соработката на вработените со граѓаните за што Народниот правобранител во неколку случаи лично се увери. Ваквата оцена ја наметнува потребата од перманентна и континуирана обука и едукација на службените лица во ова Министерство.

Исто така во однос на постапките за стекнување со државјанство на Република Македонија, за што е укажано и во претходните извештаи, се уште се присутни проблеми на одолжување на постапките. Оттука ако се појде од фактот дека статусот на државјанин е основ за остварување на сите други права ќе мора оваа постапка да се забрза. Во овој контекст треба да се забрза и донесувањето на Законот за измени и дополнување на Законот за државјанство кој е во фаза на подготовка веќе две години, а се уште не е донесен.

2.2.12. Локална самоуправа

Значителен број претставки на граѓаните во однос на правата што ги остваруваат пред органите и телата на општините како единици на локалната самоуправа и градот Скопје се однесуваа на повреди на правата за одржување, изградба, приклучок или замена на инфраструктурната мрежа. Согледувајќи ги состојбите и причините поради кои тие тешко и бавно ги остваруваат своите права констатирано е дека покрај субјективните пропусти во голема мера тоа се должи и на објективните состојби во општините кои се однесуваат пред се на нивните овластувања, нормативата и финансиските можности. Имено, иако со Уставот и Законот за локалната самоуправа дадена е можност Републиката со закон да им довери одредени надлежности на општините тоа до сега не е сторено, па поради концентрираната надлежност на управното работење во министерствата често правата на граѓаните се остваруваат многу бавно.

Исто така треба да се преиспита и финансирањето, односно приходите на општините бидејќи голем број на права што произлегуваат од комуналната дејност, а се во надлежност на општините се условени од финансиските приходи на општините кои исто така се концентрирани во Владата, односно министерствата.

2.2.13. Судство

Констатирано е дека значително голем е бројот на евидентираните претставки што се однесуваат на одолжување на постапките пред судските органи. И оваа година оценка е дека неажурноста и одолжувањето на постапките во судството е особено изразено во извршната постапка, постапката по работни спорови и постапката по управни спорови пред Врховниот суд на Република Македонија. Исто така, загрижувачка е состојбата со неажурноста во одделенијата за стопански спорови и одделенијата за регистрација и пререгистрација на трговските друштва и трговците-поединци.

Заклучок е дека за ваквите состојби во судството свој придонес имаа и објективните состојби што се однесуваат на неконзистентноста и некохрентноста на законската регулатива, техничката неопременост и кадровската неекипираност. Меѓутоа оценка е дека постојат и субјективни пропусти што се должат на несовесно и неажурно постапување и преземање мерки и активности за надминување на ваквите состојби од одговорните во судските структури и во Министерството за правда.

2.2.14 Информираност и едукација на граѓаните за нивните права

Како претходните и оваа година констатирано е дека значителен број граѓани недоволно се информирани и едуцирани за своите права и механизмите за нивна заштита. На овој план во текот на годината одржани се предавања и излагања пред студентите на Правниот факултет и пред учениците на повеќе средни и основни училишта и учествувано е на повеќе средби и трибини на кои вообичаена тема беа правата на граѓаните и механизмите за нивна заштита. Во овој контекст изготвени се две брошури во вид на водич за начинот и формите како да се заштитат правата на граѓаните и посебно правата на детето пред институцијата Народен правобранител. Исто така во овој правец превентивно, поинтензивно и континуирано се дејствуваше со редовно информирање и настапи преку средствата за јавно информирање. Меѓутоа и покрај тоа оценка е дека ваквата состојба неминовно налага посистематско информирање, обука и едукација за слободите и правата на сите возрасни групи на што упатува и Комитетот на министрите на Советот на Европа за образование и едукација, а за што е неопходно потребно да се вклучат и надлежните владини и невладини институции, организации, здруженија и асоцијации.

2.2.15. Иницијатива за изменување и дополнување на Законот за народниот правобранител

Оценка е дека тригодишното постоење и дејствување на Народниот правобранител на нормативен план покажа дека некои одредби и решенија во Законот за народниот правобранител до крај не се дефинирани, некои се покажаа како нефункционални, а некои не соодветствуваат со условите, приликите и состојбите во кои функционира правниот систем на Републиката. Од овие причини, а со цел да се обезбеди нормативна основа за надминување на постоечките тешкотии во практичната примена на Законот, како и со цел да се овозможи и изгради цврста гаранција за самостојно, независно и ефикасно остварување на функцијата до надлежната Анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот на Собранието на Република Македонија доставена е иницијатива за изменување и дополнување на Законот.

3 ОСТВАРУВАЊЕ НА ДЕЛОКРУГОТ НА РАБОТАТА

3.1. Обем на работа

Во текот на извештајната година Народниот правобранител постапуваше по вкупно 1.396 претставки поднесени од над 2.500 граѓани од кои 1166 претставки беа поднесени во извештајниот период, а 230 беа пренесени од претходната година. Во однос на претходната година кога беа примени 1.202 претставки, оваа година бројот е незначително намален за 3,00%. Народниот правобранител во 11 случаи покренува постапка по сопствена иницијатива. Исто така, оваа година на разговор беа примени над 2.000 граѓани од кои 520 беа примени надвор од канцеларијата на Народниот правобранител, а извршени се телефонски разговори со над 3.000 граѓани.

Меѓутоа треба да се има предвид дека обемот и ефектите од работата не треба да се оценуваат само од аспект на бројот на примените претставки и направените разговори со граѓаните, туку и од аспект на мерките, дејствата и активностите што ги презема Народниот правобранител во врска со севкупното работење и функционирање на институцијата.

3.2. Преглед на поднесените претставки по области

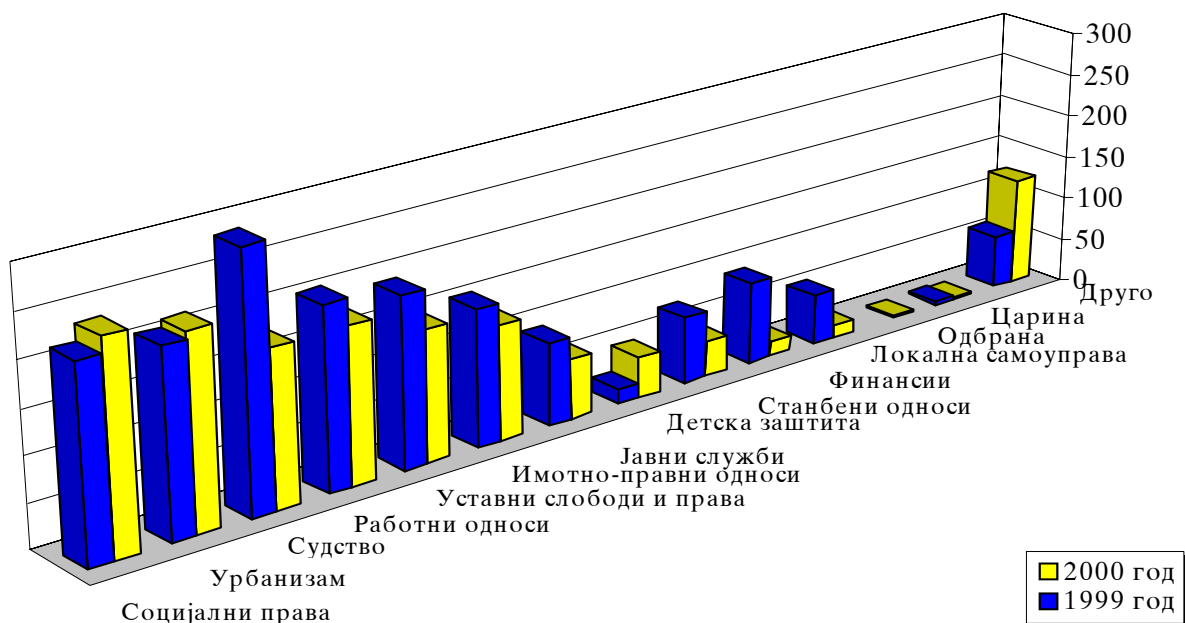
Најголем број од претставките со кои граѓаните бараат заштита на правата се од областа на социјалните права 236 или 16,91%; потоа од урбанизмот и градежништвото 217, односно 15,54%; од областа на судството 176 или 12,61%; од работните односи 176 или 12,61%; од уставните слободи и права 148 или 10,60%; од имотно-правната област 129 или 9,24%; од јавните служби и услуги 68 или 4,87%; од детската заштита 46 или 3,30%; од станбената област 42 или 3,01%; од финансиите 18 или 1,29%; од локалната самоуправа 14 или 1,00%; од одбраната 2 или 0,14%; од областа на царинското работење 1 и од други области 123 или 8,81% претставки. **(Графикон бр.1, стр. 18)**

Прегледот на поднесените претставки по области во однос на минатата година покажува дека тој однос значително не е изменет, односно постои незначително намалување или зголемување на бројот на претставките во однос на некои од областите. Меѓутоа карактеристично за оваа година е зголемениот број на претставки од социјалната област што е логичен одраз на севкупните економски, материјални и финансиски состојби во Републиката, а со тоа и неможноста да се обезбеди соодветен социјален стандард на граѓаните во Република Македонија.

Графикон бр.1

ПРИМЕНИ ПРЕТСТАВКИ ПО ОБЛАСТИ

Преглед бр.1

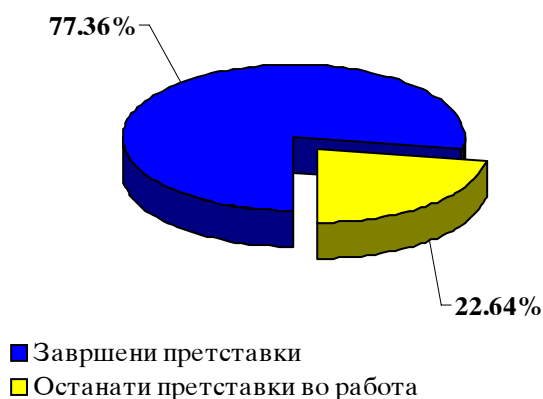
Ред. бр. ој	Градови	Бр. на претставки по градови		Ред. број	Градови	Бр. на претставки по градови	
		1999 год.	2000 год.			1999 год.	2000 год.
1	Берово	20	11	20	Куманово	66	46
2	Битола	52	54	21	Мак.Каменица	3	6
3	Богданци	2	1	22	Мак.Брод	10	7
4	Валандово	2	2	23	Неготино	26	8
5	Велес	51	43	24	Охрид	41	52
6	Виница	2	3	25	Пехчево	-	19
7	Дебар	12	5	26	Прилеп	72	56
8	Делчево	17	16	27	Пробиштип	19	20
9	Демир Хисар	9	6	28	Радовиш	23	80
10	Демир Капија	3	1	29	Ресен	8	16
11	Дојран	-	1	30	Скопје	411	441
12	Гевгелија	25	18	31	Струга	22	25
13	Гостивар	28	21	32	Струмица	48	23
14	Кавадарци	45	25	33	Свети Николе	10	5
15	Кичево	37	25	34	Тетово	29	29
16	Кочани	33	19	35	Штип	28	39
17	Кратово	14	16	36	Р.Албанија	1	-
18	К.Паланка	16	18	37	Р.Словенија	-	1
19	Крушево	13	7	38	Р.Југославија	-	1
					ВКУПНО	1202	1166

Според местото на живеење на подносителите на претставките најголем број се од Скопје 441, а најмалку, односно по една претставка поднесена е од Богданци, Демир Капија, Дојран и по една од граѓанин на Република Словенија и Сојузна Република Југославија. (Преглед бр.1, стр.16). Овој однос е реален и соодветен на бројот на граѓаните според местото на живеење.

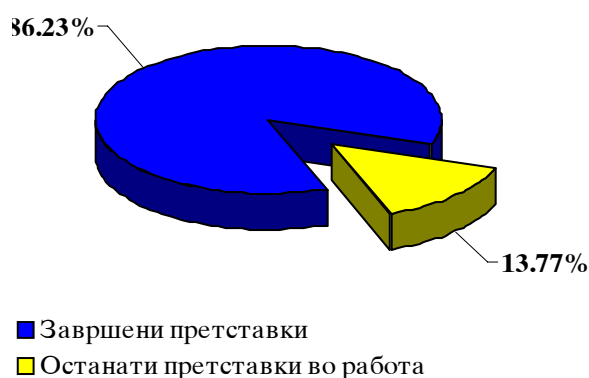
3.3. Начин на постапување и одлучување по претставките

Од вкупно 1396 претставки завршени се 1080, а по останатите 316 постапката е во тек (Слика бр.1.1 и бр.2.1).

Слика бр.1.1 - за 2000 год.

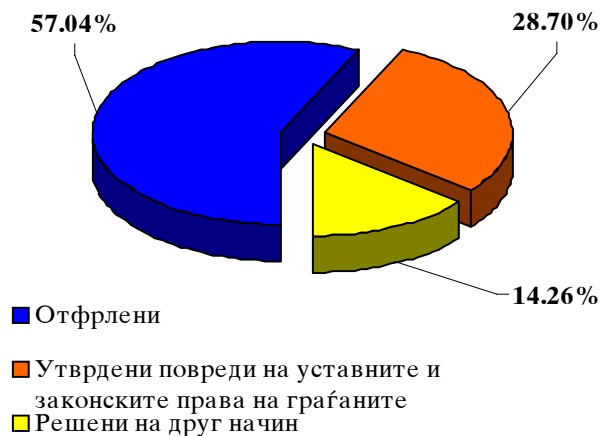

Слика бр.2.1 - за 1999 год.

Од завршените претставки отфрлени се 616 или 57,04%, во 310 или 28,70% утврдени се конкретни повреди на уставните и законските права на граѓаните, додека 154 претставки или 14,26% решени се на друг начин (Слика бр.2.1 и бр.2.2).

Слика бр.1.2. - за 2000 год

Слика бр.2.2. - за 1999 год.

По претставките Народниот правобранител постапуваше итно при што доколку се оценеше дека по претставката може да се интервенира без да се проверуваат наводите се одлучуваше веднаш, а доколку постоеше потреба претставката да биде дополнета и проверена се бараше нејзино објаснување и

дополнување од граѓаните или од органите и организациите на чии акти или дејства се однесуваше претставката. По потреба се вршеше увид во органите, а беа повикувани на разговор одговорни или други службени лица заради појаснување на претставките.

Во овој контекст во извештајниот период, покрај редовните писмени обраќања и барања, Народниот правобранител изврши непосреден увид по 138 претставки, а на разговор беа повикани 38 одговорни и службени лица.

И покрај должноста органите и организациите навремено да постапуваат и одговараат на барањата и интервенциите на Народниот правобранител и оваа година, како што претходно констатиравме, честа е појавата на непочитување и одолжување на одредените рокови за одговор по повеќе месеци.

Исто така евидентирани се и непотполни одговори и барања по кои воопшто не е постапено. Што се однесува на одзивот на поканите на службените и одговорните лица, истите не само што не се јавуваа на поканите, туку често тоа го препуштаа на пониските чиновници и извршители чиј одзив исто така не беше на задоволително ниво.

Ваквото однесување на службениците и одговорните лица беше причина за неоправдано одолжување на постапката пред Народниот правобранител, а со тоа и оправданите реакции на граѓаните дека Народниот правобранител по некои предмети ненавремено реагираше или за тоа не ги известил. Ова наведува на заклучок дека ваквиот однос навистина е недопустлив и непримерен и дека во иднина треба да се воспостави поблиска соработка со органите и организациите дотолку повеќе што за тоа постои законска обврска.

3.4. Отфрлени претставки

Анализирајќи ги податоците за отфрлените 616 претставки евидентно е дека најголем број, односно 465 се отфрлени бидејќи е констатирано дека не се работи за повреда на основните слободи и права на подносителите на претставките, 128 се отфрлени поради тоа што се работеше за случаи за кои е во тек постапка пред судските органи, 11 претставки не се земени во разгледување и се отфрлени бидејќи подносителите останале анонимни, по 6 претставки не е покрената постапка бидејќи е констатирано дека од дејството или последната одлука на органот кој одлучувал по барањето на граѓанинот изминало повеќе од една година и 6 претставки се повлечени бидејќи подносителите во меѓувреме ги оствариле своите права.

Карактеристично за оваа година е тоа што има значително намалување на претставките за кои Народниот правобранител не е надлежен да постапува што упатува на понапред изнесените заклучок дека граѓаните во доволна мера се упатени и информирани за постоењето, функционирањето и надлежноста на Народниот правобранител.

Големиот број на отфрлени претставки по основ на тоа дека не се констатирани повреди е резултат пред се на неинформираноста на граѓаните за надлежноста на Народниот правобранител и непознавањето на нивните права, но и на нивната желба да ја проверат законитоста на донесените акти од страна на органите и преку институцијата Народен правобранител.

3.5. Констатирани повреди на правата на граѓаните по претставките

Од вкупниот број 1080 решени претставки во 310 или 28,70% Народниот правобранител констатирал повреди на правата на граѓаните од страна на органите на државната управа и другите органи и организации што имаат јавни овластувања. За

отстранување на констатираните повреди упатени се 144 препораки, 71 мислења и 78 сугестии.

Покрај дадените препораки, мислења и сугестии Народниот правобранител поднесе три предлога за повторно спроведување на управната постапка, девет барања за запирање од извршување на управни акти, два предлога за поведување дисциплинска постапка, една барања за поведување постапка за утврдување на кривична одговорност и два предлога до органите и организациите за подобрување на работењето и однесувањето со странките.

Преглед бр.2

		1999 год.		2000 год.		%
1	Примени претставки	1202	100%	1166	100%	-3,00%
2	Пренесени претставки од претходната година	468	100%	230	100%	-50,85%
3	Вкупно претставки во работа	1670	100%	1396	100%	-16,41%
4	Решени претставки	1440	86,22%	1080	77,36%	-8,86%
5	Претставки останати во работа	230	13,78%	316	22,64%	8,86%
6	Отфрлени претставки	898	62,36%	616	57,04%	-5,32%
7	Претставки решени на друг начин	202	14,02%	154	14,26%	0,24%
8	Претставки по кои се констатирани повреди на правата на граѓаните	340	23,61%	310	28,70%	5,09%
9	Постапено по интервенција на НП од органи и организации	212	62,35%	189	60,97%	-1,38%
10	Непостапено по интервенција на НП од органи и организации	128	37,65%	121	39,03%	1,38%

Од упатените препораки, мислења, сугестии и други соодветни интервенции органите на државната управа и органи и организации со јавни овластувања прифатиле 189 со што го почитувале ставот на Народниот правобранител, а по 121 интервенции се уште не е постапено и Народниот правобранител не е известен за причините за непостапувањето иако тоа е законска обврска на органите и организациите.

Ако се споредат податоците од оваа со минатата година евидентно е дека нивото на почитување на интервенциите на Народниот правобранител е речиси непроменето, односно во 1999 година тој процент изнесуваше 62,35%, додека во извештајната година е 60,97%. **(Преглед бр.2)**

Во овој правец за да се подобрат состојбите Народниот правобранител во текот на годината покрај укажувањата на должноста од почитување на неговите барања и интервенции од страна на овие органи и организации, согласно своите законски надлежности изготви 33 извештаи со кои ги информира надлежните министри и другите одговорни функционери за потребата од преземање мерки и активности за почитување на интервенциите, 38 извештаи достави до Владата на Република Македонија, еден извештај до Анкетната комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот на

Собранието на Република Македонија, а во повеќе случаи преку средствата за јавно информирање беше информирана и јавноста.

Меѓутоа загрижува констатацијата дека министерствата и Владата на Република Македонија не посветија доволно внимание на овие информации поради што состојбите во однос на минатата година не се изменија.

3.6. Претставки решени на друг начин

Во извештајната година 154 претставки се евидентирани како решени на друг начин. Најголем дел од нив се пренесени од претходната година и се однесуваат на мерки и активности преземени од Народниот правобранител за кои и покрај многубројните ургенции до органите и организациите да постапат, истите не постапија, не ја почитуваа интервенцијата на Народниот правобранител и не одговорија поради што често граѓаните се откажуваа од понатамошните активности или заведуваа судски постапки, претставки во кои во меѓувреме на подносителот барањето му е остварено од органот, претставки за кои веќе е во тек постапка пред Народниот правобранител и претставки за кои веќе еднаш Народниот правобранител се произнел.

3.7. Претставки за кои постапката е во тек

На крајот на извештајниот период во работа кај Народниот правобранител останаа 316 претставки. Причините поради кои не се завршени овие претставки се големиот број примени претставки на крајот на календарската година, нивната сложеност и обемност, потребата за прибирање податоци и докази од повеќе органи и организации како и неневремените одговори од надлежните органи и организации.

3.8. Прием на граѓани во канцеларијата на Народниот правобранител и надвор од неа

Прием на граѓаните во канцеларијата на Народниот правобранител се врши секој работен ден. Оваа година во канцеларијата на Народниот правобранител примени се над 2000 граѓани. При приемот на граѓаните доколку се оценеше дека за случајот Народниот правобранител не е надлежен на странката и се даваше соодветна стручно-правна помош каде, како и на кој начин да го оствари своето право.

Остварувајќи ги своите програмски активности, како изграден метод на работа Народниот правобранител и во извештајната година организираше прием на граѓани и надвор од канцеларијата на Народниот правобранител во поголемите центри на единиците на локалната самоуправа. Така во текот на месеците мај и септември беа организирани средби во 26 градови. При овие средби на разговор беа примени 520 граѓани, а по извршениот разговор беа формирани 261 предмет по кои е покрената постапка поради постоење на основано сомнение дека на граѓанинот му е повредено правото. *(Преглед бр.3 стр.21)*

Со цел да се олесни пристапот на граѓанинот до институцијата Народен правобранител изготвен е образец на претставка што беше дистрибуиран до општините каде граѓаните имаат можност доколку оценат дека во постапувањето на државната администрација им е повредено некое право да го пополнат и да го достават до Народниот правобранител.

Преглед бр.3

Ред. број	Посетени градови	Примени грѓани на разговор		Број на формирани предмети	
		1999 год.	2000 год.	1999 год.	2000 год.
1	Битола	55	23	17	14
2	Берово	35	9	9	3
3	Велес	26	28	4	12
4	Гевгелија	28	22	6	11
5	Гостивар	7	4	3	3
6	Делчево	69	3	11	2
7	Демир Хисар	20	9	5	3
8	Демир Капија	-	5	-	2
9	Дебар	10		3	
10	Дојран	-	10	-	5
11	Кичево	28	29	10	9
12	Кавадарци	30	28	5	10
13	Кочани	39		10	
14	Куманово	54	43	14	21
15	Крушево	9	4	5	1
16	Кратово	23	21	4	13
17	Крива Паланка	27	25	10	14
18	Мак. Брод	5	7	1	4
19	Неготино	-	3	-	2
20	Охрид	69	36	12	18
21	Прилеп	46	52	7	21
22	Пехчево	-	5	-	1
23	Пробиштип	32	25	5	14
24	Ресен	8	13	1	8
25	Радовиш	-	25	-	14
24	Струмица	31	10	6	6
25	Струга	11	13	2	6
26	Свети Николе	25	6	2	1
27	Тетово	19	25	8	10
28	Штип	29	37	5	12
	ВКУПНО	735	520	165	261

3.9. Јавност во работата

Изминатиот период потврди дека јавноста е многу значаен фактор во работата на Народниот правобранител. Имено, јавноста е битен инструмент во рацете на Народниот правобранител кој може да изврши дополнителен притисок врз државните органи и јавните служби за почитување на интервенциите на Народниот правобранител. Оттаму кога се зборува за јавноста во работата на Народниот

правобранител значајни се два сегмента. Како прво, колку работата на Народниот правобранител во изминатиов период беше транспарентна, односно колку Народниот правобранител ги користеше средствата за јавно информирање како инструмент за да ја информира јавноста за својата работа и второ како дополнителен инструмент за притисок врз државната управа за почитување на правата на граѓаните.

За разлика од претходната во извештајната година Народниот правобранител почесто ги користеше средствата за јавно информирање како инструмент за притисок врз органите на државната управа и другите органи и организации со јавни овластувања за почитување на неговите интервенции. Како резултат на ваквата практика со силината на јавното мислење и информирање оваа година успешно се разрешени некои состојби и поединечни случаи.

Што се однесува до јавноста во работата на Народниот правобранител, оцена е дека Народниот правобранител и оваа година тоа го правеше доволно транспарентно преку конференции за печат, изјави, соопштенија и информации до средствата за јавно информирање, како и повеќе настапи во емисии на електронските медиуми.

Народниот правобранител цени дека средствата за јавно информирање во содејство со него и со другите институции што работат на заштитата на човековите права, особено невладините организации, можат многу повеќе да придонесат во развојот и заштитата на човековите права и во едукацијата на граѓаните за нивните права.

4 ПРЕГЛЕД НА СОСТОЈБИТЕ ВО ОДНОС НА ПОЧИТУВАЊЕТО НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО ОРГАНИТЕ НА ДРЖАВНАТА УПРАВА И ОРГАНИТЕ И ОРГАНИЗАЦИИТЕ ШТО ИМААТ ЈАВНИ ОВЛАСТУВАЊА

Ова е дел од извештајот со осврт на состојбите со почитувањето на човековите права во органите на државната управа и другите органи и организации што имаат јавни овластувања, согласно член 2 од Законот за народниот правобранител. Во него ќе може да се види состојбата со почитувањето на човековите права гледано исклучиво од аспект на бројот на примените претставки, поделно по органи на државната управа и организации со јавни овластувања.

Од прикажаните прегледи и графикони на стр. 18, 19 и 20 може да се види бројот на регистрирани претставки, начинот на постапувањето по истите и резултатот од спроведената постапка.

4.1. Министерство за одбрана

Во извештајниот период Народниот правобранител постапуваше по 17 претставки што се однесуваа на ова министерство. По својата содржина 10 се од областа на работните односи, 3 од областа на уставните слободи и права, 2 се однесуваат на ослободување од служење на воен рок и 2 претставки од областа на станбените односи.

Од претставките што се однесуваа на акти и дејства на ова министерство во извештајниот период 11 се отфрлени со констатација дека нема повреда на уставните и законските права на подносителите, во два случаја постапката е завршена бидејќи во меѓувреме подносителот го остварил правото, а во четири откако е констатирана повреда на правото дадени се соодветни препораки со кои е укажано на кој начин да се постапи заради отстранување на повреденото право од кои по две е остварено правото на подносителите, а во другите два случаја не е добиен одговор. За останатите две претставки постапката е во тек.

Од изнесените податоци навидум произлегува дека нема повреди на правата на граѓаните со акти и дејства на ова министерство и органите што се под негови директни ингеренции. Меѓутоа мора да се истакне дека во извештајниот период Народниот правобранител не изврши посета на единиците од армискиот состав за непосредно да се запознае со остварувањето на правата на војниците и старешинскиот состав во Армијата на Република Македонија. Оттука како приоритетна задача на Народниот правобранител во престојниот период ќе биде посета на војската и старешинскиот состав во Армијата на Република Македонија.

4.2. Министерство за внатрешни работи

Во текот на извештајниот период примени се вкупно 84 претставки, а заедно со пренесените 16 од претходниот период Народниот правобранител постапуваше по вкупно 100 претставки што се однесуваа на акти и дејства на ова министерство. Најголем број од претставките по својата содржина се однесуваа на повреда на уставните слободи и права, а помал дел на работните односи особено во врска со примената на Законот за предвременно пензионирање и други права.

Во извештајниот период, како и во претходниот, исто така се регистрирани претставки што се поднесени од граѓани заради пречекорување на овластувањата од страна на службени лица на ова министерство што укажува дека и понатаму од припадници на Министерството се пречекоруваат службените овластувања определени во Законот за внатрешни работи, Правилникот за вршење на работите на Министерството за внатрешни работи и Уредбата за употреба на средства на присилба и огнено оружје.

Покарактеристичен случај на пречекорување на службените овластувања во текот на минатата година беше “Случајот Арачиново”, кога во почетокот на 2000-та година припадниците на ова министерство заради пронаоѓање на извршителите на убиството на тројца негови припадници интервенираа во скопското село Арачиново. Имено, во оваа интервенција при претресите на домовите и приведувањето на граѓаните полицијата ги пречекори овластувањата со прекумерна употреба на физичка сила и оштетување на имотот на повеќе граѓани. За овој случај Народниот правобранител по сопствена иницијатива интервенираше со увид на лице место каде што разговараше со повеќе оштетени граѓани. За констатираните состојби доставен е и посебен извештај до Министерството за внатрешни работи и Владата на Република Македонија со предлог-мерки сторителите на пречекорувањата на овластувањата да бидат откриени и против истите да се поведе дисциплинска, прекршочна или кривична постапка согласно законот, а граѓаните на кои им беше направена имотна штета да бидат обештетени. Меѓутоа за жал и покрај повеќето ургенции до ова министерство, Народниот правобранител не беше известен за преземање на какви било мерки против инволвираните полицајци. Поради тоа Народниот правобранител за случајот ја запозна и Владата на Република Македонија. Народниот правобранител нема сознанија дали Владата на Република Македонија презела дејства во правец на надминување на ваквите состојби.

Исто така како покарактеристични случаи се и случаите за постапувањето на полицијата при приведувањето на новинари и повикување на информативни разговори на директори на некои фирми со нагласен степен на транспарентност што придонесуваше за создавање лоша слика за органот преку кој граѓаните на Република Македонија треба да ги остваруваат најголемиот дел од основните слободи и права загарантирани со Уставот и законите меѓу кои првенствено правото на лична безбедност, мир, спокојство и правото на лично достоинство.

Иако во незначителен број и понатаму се регистрираат претставки во кои граѓаните се поплакуваат дека по извршен личен или претрес на нивните станбени објекти за одземените предмети не им се издаваат писмени потврди или во издадените не се наведени сите одземените предмети, а по завршувањето на полициската постапка иако не е поведена судска постапка одземените предмети не им се враќаат.

Во однос на проблемите и тешкотиите што подносителите на претставките ги имаат во постапката за прием во државјанство на Република Македонија по пат на природување може да се каже дека работите одат во позитивна насока на што упатува и тенденцијата за намалување на бројот на претставките поднесени по овој основ. Меѓутоа иако Секторот за државјанство прави напори да ги сведе на минимум нерешените предмети во тоа наидува на проблеми при добивање мислење од Управата за безбедност и контраразузнавање по прашањето дали со

приемот во државјанство на Република Македонија на подносителот на барањето би се загрозила безбедноста и одбраната на земјата. Токму од овие причини Народниот правобранител се обрати до Управата за безбедност и контраразузнавање со барање што е можно повеќе да ја забрза постапката на проверките во смисол на член 7, став 1, точка 7 од Законот за државјанство. Меѓутоа иако бројот на примените претставки во кои подносителите се жалат на проблеми на кои наидуваат во постапката за прием во државјанство на Република Македонија по овој основ бележи опаѓање проблемите што ги констатиравме и минатата година се уште се присутни. Се надеваме дека со донесувањето на Законот за изменување и дополнување на Законот за државјанство, кој е во постапка на донесување, состојбите ќе се подобрат.

Оваа година за првпат се евидентирани претставки на граѓани кои се жалеа на неусогласената практика на некои од нашите органи при примената на правните акти издадени од УНМИК (привремена управа на Организацијата на Обединетите Нации) во југословенската покраина Косово. Имено, се работеше за граѓани кои сакаа да склучат брак или веќе се во вонбрачни заедници со државјани од оваа покраина и притоа поради непризнавање на овие акти не беа во состојба да го регулираат овој статус. Народниот правобранител со цел да се создадат услови и да се решат ваквите состојби го запозна Министерството за надворешни работи со проблемот, меѓутоа до денес ова прашање не е разрешено.

Дел од претставките се однесуваат и на последиците што за дел од вработените на ова министерство ги предизвика Законот за предвременно пензионирање, но за ова ќе стане повеќе збор во делот на извештајот што се однесува на Министерството за труд и социјална политика со оглед дека овој закон засега во правата и интересите на поголема категорија граѓани на Република Македонија.

Од вкупниот број претставки што се однесуваа на акти и дејства на ова министерство по кои Народниот правобранител постапуваше во извештајната година завршени се 70 претставки од кои 39 се отфрлени откако не е констатирана повреда на правото на подносителот, 5 се решени на друг начин, а во 26 случаи откако е констатирана повреда на правата преземени се мерки од надлежност на Народниот правобранител. Против припадници на ова министерство поднесен е еден предлог за поведување дисциплинска постапка за пречекорување на службените овластувања, две кривични пријави до надлежниот јавен обвинител за поведување кривична постапка поради основано сомнение за сторено кривично дело Тортура од член 142 од Кривичниот Законик, даден е еден предлог за подобрување на работењето и 22 мислења, сугестии или препораки во кои е укажано за начинот на кој треба да се постапи заради отстранување на сторената повреда на правата на граѓаните со акти или дејства на ова министерство или неговите припадници. Од страна на надлежните органи и служби на ова министерство во 15 случаи дадените укажувања се уважени и е остварено правото на подносителите на претставките.

Врз основа на изнесените податоци оцена е дека е потребно натамошно континуирано преземање мерки за едукација на оперативните работници на ова министерство со цел што е можно повеќе да се спречат повреди на уставните и законските права на граѓаните.

4.3. Министерство за правда

Во текот на изминатата година во канцеларијата на Народниот правобранител беа примени вкупно 183 претставки, а со пренесените 32 од предходната година во работа беа вкупно 215 претставки. Во 156 случаи постапките по овие претставки се завршени и тоа: 114 се отфрлени, 31 се завршени на друг начин, а во 11 случаи по преземените дејства на Народниот правобранител остварено е правото на граѓаните.

Како и во претходните години, така и во извештајниот период најголемиот број од претставките се однесуваа на повреди на права на граѓаните што се во надлежност на Министерството за правда или Републичкиот судски совет и се однесуваа на работата на судските органи првенствено заради одолжување на постапката пред судовите, додека помал број претставки се однесува на правата на граѓаните кои се наоѓаат на извршување на кривични санкции или други мерки во казнено-поправните установи.

Со претставките што се однесуваа на одолжувањето на судската постапка подносителите бараа Народниот правобранител да преземе мерки за завршување на постапките во разумен рок, а во некои се бараше да влијае на промена на судската одлука.

Со оглед дека Народниот правобранител согласно член 11 од Законот за народниот правобранител не постапува по предмети за кои е во тек судска постапка, претставките ги доставуваше на надлежност на Министерството за правда и Републичкиот судски совет и бараше од нив, во рамките на своите надлежности без притоа да ја повредува независноста на судската функција, да преземат мерки доколку се констатира дека постапката неоправдано се одолжувала истата да продолжи по нормалниот законски тек како и да создаваат услови за судење и пресудување во разумен рок.

Од одговорите што ги добиваше Народниот правобранител како повратна информација од Министерството за правда можеше да се согледа дека во голем број случаи до одолжување на постапката сепак доаѓало од објективни причини поради познатите состојби на лошите услови во кои со децении наназад работи судството во Република Македонија. Дел од причините што влијаат на ваквите состојби се големиот број предмети по кои постапува еден судија, лошата материјална и техничка опременост, лошата материјална состојба на судиите и судската администрација. Меѓутоа не треба да се занемарат и субјективните фактори како роднинските и пријателските односи со некои од странките во постапката што е особено изразено во судовите од помалите средини, подложноста да се трпи влијание од влијателни општествени структури со цел за ползување на идни погодности и недоволниот интерес за натамошно усовршување.

Во прилог на ваквите негативни тенденции се надоврза и штрајкот на судската администрација кој започна на крајот од извештајната и продолжи во оваа година, а траеше повеќе од два месеца. Со овој до сега најдолг прекин на работа во судството на Република Македонија судската администрација не успеа да ги оствари оправданите барања за зголемување на платите, кои заедно со оние на работниците во образованието се најниски во државата. Овој штрајк дополнително ги влоши состојбите со ажурноста на судовите со што уште еднаш им се стори штета на странките во постапките, а за ова никој не понесе било каква одговорност. За надминување на проблемите Народниот правобранител предложи преземање соодветни мерки од страна на Владата на Република Македонија и Министерството за правда.

Делот од претставките во кои подносителите бараа промена на судските одлуки беа воглавно од лица кои се наоѓаа на издржување казни во затворите на Република Македонија. Во овие претставки подносителите бараа Народниот правобранител да преземе мерки за намалување на казната, дејство што не е во негова надлежност, но иако претставките поради овие причини не беа во разгледување, сепак Народниот правобранител укажуваше на законските услови под кои може да дојде до промена на правосилната судска одлука или намалување на правосилно изречената осуда.

4.4. Министерство за финансии

Во текот на извештајната година примени се вкупно 60 претставки, а со пренесените 8 од претходниот период Народниот правобранител постапуваше по вкупно 68 претставки што по својата содржина се однесуваа на акти и дејства на Министерството за финансии. Во 33 случаи претставките се отфрлени откако не е констатирана повреда на правото, 9 се решени на друг начин, а во два случаја постапката е запрена поради тоа што подносителите се откажале од претставките.

Во 16 случаи констатирани се повреди на правата на граѓаните поради што се упатени препораки при што 11 од овие претставки успешно се завршени со остварување на правото на подносителите по преземени дејства на Народниот правобранител.

Дел од примените претставки што по својата природа се од областа на работните односи се однесуваа на примената на Законот за предвремено пензионирање и покрај донесената Одлука на Уставниот суд за поништување на Законот. Народниот правобранител по овие претставки укажа дека одлуките на Уставниот суд се конечни и извршни и сите се должни да ги почитуваат, а работни-ците на кои им престанал работниот однос по наведениот закон треба да се вратат на работа, а надлежните органи се должни тоа да им го обезбедат.

Во извештајната, како и во претходните години, дел од претставките се однесуваа на постапките за експропријација или одземање на градежно неизградено земјиште. Најчесто граѓаните бараа интервенција од Народниот правобранител од причина што и по подолг временски период од денот на извршената експропријација, се уште не им бил исплатен надоместокот, односно воопшто не била спроведена постапка за определување праведен надоместок. Исто така забележани се и случаи кога и покрај тоа што по извршената експропријација била склучена спогодба за надоместокот, истиот само делумно бил исплатен. Во ваквите случаи кога ќе се утврдеше дека постапката за експропријација била во целост завршена, што значи дека била исполнета целта на експропријацијата, Народниот правобранител до надлежните органи даваше соодветни препораки, мислења или сугестии кои главно се прифатени и на граѓаните им се удоволени барањата. Со идентични барања се обраќаа дел од граѓаните и за повредени права во постапките за одземено градежно неизградено земјиште. Чести беа и претставките во кои граѓаните бараа помош од Народниот правобранител во постапките за признавање на првенствено право на градба. Се работи за случаи во кои локацијата на која требаше да се признае првенствено право на градба беше оформена од повеќе други локации. Во тие случаи беше неопходно претходно да се спроведе постапка за одземање на градежно земјиште од други поранешни сопственици за потребите на граѓанинот кому треба да му се признае првенствено право на градба на локацијата. Интервенциите на Народниот правобранител во наведениот правец беа прифаќани со што се остварени барањата на граѓаните.

За одбележување е јавно презентираниот став на Владата на Република Македонија и Министерството за финансии дека ќе преземат мерки за обештетување на граѓаните кои вложиле средства во штедилници и претпријатија кои по разни форми прибираат средства од граѓаните, а коишто во меѓувреме пропаднале, што предизвика нивно обраќање во канцеларијата на Народниот правобранител.

Во врска со ова Народниот правобранител достави информација до министерот за финансии во која побара во рамките на неговите овластувања да преземе мерки и активности за решавање на овој актуелен проблем, но за жал конкретни мерки се уште не се преземени.

Дел од претставките и оваа година се однесуваа на постапувањето на Управата за јавни приходи при пресметувањето на данокот на приход на имот, односно данок на промет на недвижности и права.

4.5. Министерство за економија

Во извештајниот период примени се вкупно 7 претставки што се однесуваа на ова министерство. Во текот на постапката сите примени претставки се решени така што 4 се отфрлени откако е констатирано дека нема повреда на правата на граѓаните, во еден случај подносителот се откажал од барањето, а во два случаја откако е констатирана повреда на правото дадени се соодветни препораки кои се уважени со што е остварено правото на подносителите.

За одбележување во работењето на ова министерство е тоа што по стапувањето во сила на Законот за трговските друштва, согласно член 718-а, став 1 од истиот закон, сите правни субјекти и самостојните вршители на дејност со личен труд регистрирани според поранешниот Закон за самостојно вршење на дејност со личен труд, беа должни да го усогласат своето работење со одредбите од овој закон најдоцна до 31.12.1999 година. Во практиката основачите на самостојните трговски дуќани го запазиле рокот за поднесување пријава до регистерскиот суд заради упис во Регистерот на трговски друштва, меѓутоа уписот од страна на судот во многу случаи е извршен во март наредната 2000 година. Во меѓувреме држејќи се строго кон одредбата од член 718-а, став 2 од Законот за трговските друштва подрачните единици на Министерството за економија донесоа решенија за престанок за вршење на дејноста и со тоа бришење од Регистарот на дуќани на самостојните вршители на дејност со личен труд сметано со 31.12.1999 година и покрај тоа што овие правни субјекти постапиле согласно Законот, односно до надлежниот регистарски суд во предвидениот рок поднеле пријава и во ниеден момент не престанале со измирување на придонесите за пензиско и инвалидско, како и за здравствено осигурување, а и за вработување. На овој начин беше создаден вештачки вакуум во правниот континуитет на овие субјекти, иако во практиката тоа не беше случај, но вакуум кој предизвикуваше последици кај вработените во истите во врска со континуитетот на работниот стаж и други права од работниот однос. Со оглед дека доцнењето со уписот во Регистарот на трговските друштва не дојде по вина на основачите на овие правни субјект, Народниот правобранител застапа на становиште дека со тоа истите не можат да трпат правни последици па на Министерството за трговија му сугерираше во смисол на член 265 од Законот за општа управна постапка да ги измени дотогашните решенија и да донесе нови со кои нема да биде нарушен правниот континуитет на овие правни субјекти. Сугестијата на Народниот правобранител беше прифатена, па со измена на решенијата за бришење од Регистарот на дуќани беа отстранети штетните последици предизвикани со предходните решенија.

4.6. Министерство за здравство

Во областа на остварувањето на правата од здравственото осигурување на граѓаните констатирани се големи потешкотии во остварувањето на уставната одредба од член 39 од Уставот на Република Македонија според која на сите граѓани им е загарантирано правото на здравствена заштита.

Од тие причини во извештајниот период Народниот правобранител постапуваше по 33 претставки, од кои 10 се отфрлени поради непостоење на повреда на правото, а 6 се решени на друг начин. Во 15 случаи откако се констатира постоење на повреда на правото Народниот правобранител даде свои мислења за начинот на отстранувањето на истото од кои во 8 случаи истите се прифатени и е остварено барањето на граѓанинот. На крајот од извештајниот период во работа се останати уште 2 претставки.

Забележано е дека Фондот за здравствено осигурување се уште не презел конкретни дејства за склучување договори со приватните здравствени

организации, со што на приватните здравствени организации оневозможено им е да работат согласно одредбите од Законот за здравствено осигурување, а од друга страна ограничена е можноста граѓаните слободно и под еднакви услови да изберат свој лекар и да ги остваруваат правата на основни здравствени услуги.

Во врска со ваквите претставки Народниот правобранител укажа на неопходната потреба од разгледување на предметните барања и доколку приватните здравствени организации ги исполнуваат утврдените критериуми за склучување договор и за начинот на плаќање на здравствените услуги, согласно општите акти на Фондот да се пристапи кон склучување на истите. Притоа Народниот правобранител побара и од Владата на Република Македонија да преземе соодветни мерки и активности така што ќе му укаже на директорот на Фондот на здравствено осигурување на неопходната потреба од преземање дејства во правец на донесување на општите акти во кои треба да се утврдат критериумите за склучување договори со приватните здравствени организации, а до донесувањето на истите Фондот да склучува договори врз основа и во согласност со постојната законска регулатива. Ова од причини што според член 54 од Законот за здравственото осигурување, Фондот во својот делокруг на работа договара обезбедување на здравствени услуги на осигурените лица со здравствените установи според нормативи и стандарди базирани врз усвоена медицинска доктрина за ефикасна и рационална здравствена заштита, додека пак согласно член 70 од Законот со здравствените установи склучува договори со кои се уредува видот, обемот, квалитетот и роковите за остварување на здравствената заштита, односно здравствените услуги, начинот на пресметувањето и плаќањето на здравствените услуги и се утврдуваат причините и условите под кои може да биде раскинат.

Од одговорите добиени од Фондот по обраќањата на Народниот правобранител произлегува дека со склучување на предметните договори Фондот ќе започне по донесувањето на подзаконските акти со кои ќе се утврдат критериумите за склучување на истите. Меѓутоа и покрај изминатиот подолг временски период од конституирањето на управниот одбор, Фондот се уште не ги донел основните подзаконски акти кои треба да бидат правна основа за склучување договори со приватните здравствени организации.

Во работењето на Фондот особено во постапката за донесување решение за упатување на осигурениците на лекување во странство забележителна е појавата осигурениците да бидат принудени да склучат и да потпишат облигационо-правен договор со кој се обврзуваат на поголемо учество во трошоците за лекувањето во странство од определеното во подзаконскиот акт, поради што голем број осигуреници се откажуваат од остварувањето на правото на здравствена заштита со лекување во странство иако согласно Законот 80% од трошоците за лекувањето во странство паѓаат на товар на Фондот, а останатите 20% на товар на осигуреникот.

Во извештајниот период граѓаните и понатаму со големи тешкотии трошејќи огромна енергија го остваруваат правото на враќање на средствата што ги потрошиле за набавка на лекови од т.н. позитивна листа и за враќање на средствата што ги потрошиле заради лекување во странство.

На слични потешкотии граѓаните наидуваат и при остварување на правото на паричен надоместок за време на траење на спреченост за работа поради породилно отсуство. Имено, граѓаните се жалеа поради неисплаќање на овој надоместок во случаи кога организацијата во која бил вработен осигуреникот не ги платила придонесите за здравствено осигурување во периодот кога странката се наоѓа на породилно отсуство. Народниот правобранител му укажа на Фондот дека според Законот за здравствена заштита и Законот за здравствено осигурување, услов за користење на правото на надоместок на плата поради породилно отсуство е придонесот за здравствено осигурување да е платен пред стекнувањето на правото на породилно отсуство и дека е ирелевантно дали во време на користењето на породилното отсуство за другите вработени се плаќаат придонесите за здравствено осигурување.

За одбележување во извештајниот период е и групата претставки поднесени по однос на висината на надоместоците во случај на болест кога работодавците ги платиле придонесите со дисконтна стапка од 70 % согласно Законот за финансиското работење. Во врска со овие претставки Народниот правобранител со препорака укажа дека осигурениците имаат право на надоместок во висина определена согласно законските прописи доколку придонесите се платени без оглед на тоа што истите биле платени во износ од 30% од предвидената законска можност. Целта на наведената законска можност за уплата на 30% од придонесите беше за да се заштитат осигурениците, односно да им се овозможи правото на заштита што впрочем се потврди и со пресуда на Врховниот суд на Република Македонија.

Оваа година за првпат се евидентирани претставки од граѓани зависници од дрога, наркомани, кои се жалеа на тешкотиите и проблемите на кои наидуваа при лечењето во здравствените установи, особено во Дневната болница за лекување на наркомани Кисела Вода-Скопје. Имено, честа е појавата кога овие лица со уредна лекарска документација ќе се јават за лекување во оваа болница истите да не се примаат веднаш, а како причини за тоа се наведува дека болницата нема доволни количини метадон. Поради ова во болницата е воспоставена практика овие зависници да се запишуваат во “листата на чекање” кое честопати трае и по неколку месеци. Заради ваквата состојба чести се појавите на физичко малтретирање на родителите или блиските роднини на зависниците со закани дека ќе извршат кривични дела за да дојдат до потребниот лек.

Народниот правобранител во неколку наврати укажа на одговорните во болницата и Министерството за здравство од неопходноста за преземање на мерки за надминување на овие состојби, меѓутоа за сега нема позитивни резултати. Оттаму на овој план потребно е Министерството за здравство да преземе активности за обезбедување услови кои на медицинските установи за лекување на оваа категорија на граѓани им се неопходно потребни. Исто така цениме дека и пошироко на превентивен план потребно е преземање мерки и активности на сите чинители за сузбивање на оваа широко распространета негативна појава, особено кај младата генерација.

4.7. Министерство за образование и наука

Против акти и дејства на Министерството за образование во извештајниот период примени се 55 претставки, а со пренесените 14 од претходниот период Народниот правобранител постапуваше по вкупно 69 претставки. Поради тоа што не се констатирани повреди на правата на подносителот 20 претставки се отфрлени, една заради тоа што била анонимна, а 19 претставки решени се на друг начин. Во 22 случаи по констатираните повреди на правата дадени се соодветни мислења, препораки или сугестии во кои се укажа на повредите и беа дадени насоки за начинот на отстранувањето на истите, а во 3 случаи беа поднесени барања за времено запирање од извршување на управниот акт.

Според добиените известувања од ова министерство 15 од нив се прифатени и е остварено барањето на граѓаните, а во седум случаи Народниот правобранител не е известен за преземените дејства по повод дадените укажувања.

Дел од претставките се однесуваа на предвидената партиципација во високото образование, односно се однесуваа на правото за ослободување од партиципацијата во случај на исполнување на условите. Притоа Народниот правобранител интервенираше во случај кога беа исполнети потребните услови, но студентот не беше ослободен од плаќањето на партиципацијата затоа што една од оценките била преправена од професорот. Народниот правобранител достави укажување дека за оценката одлучува професорот, а индексот и пријавата се веродостојни. Укажувањето на Народниот правобранител беше прифатено.

Поголем број од претставките беа поднесени заради повреда на правата на подносителите со примената на Законот за предвременно пензионирање и покрај тоа што со одлуки на Уставниот суд прво беше изречена временна мерка, а потоа истиот беше поништен. Во своето постапување Народниот правобранител со свои препораки укажа на сторените повреди, а по повод истите голем број од вработените беа вратени и распоредени на своите работни места.

Значајно е што во извештајниот период беше донесен Законот за високото образование кој овозможи остварување на правата на заинтересираните граѓани во оваа сфера на општествениот живот при што, меѓу другото се создадоа услови за потпишување на билатерални спогодби за нострификација на дипломи стекнати на универзитети надвор од земјава.

4.8. Министерство за труд и социјална политика

Во текот на извештајниот период Народниот правобранител постапуваше по вкупно 241 претставки од кои 201 примени во извештајниот период, а 40 пренесени од претходните години. Од вкупниот број по 188 претставки постапката е завршена така што 118 претставки се отфрлени поради тоа што не била конста-тирана повреда на правото, една поради тоа што била анонимна, 15 се решени на друг начин, а во 37 случаи е остварено правото на граѓанинот откако претходно дадените препораки на Народниот правобранител биле прифатени. Во 17 случаи дадените укажувања не се прифатени или се уште не е добиен одговор за преземените дејства. Карактеристика на овој извештаен период и покрај донесувањето на Законот за начинот на плаќање на заостанатите ненамирени обврски по основ на придонеси од плати и персонален данок е што поголем број граѓани не можеа да го остварат правото на пензија согласно Законот за пензиското и инвалидското осигурување од причина што работодавците нередовно ги плаќале придонесите. Не ретко граѓаните беа подготвени и самите да ги подмират заостанатите обврски со свои средства за да го остварат правото на пензија, но тоа не беше можно затоа што согласно Законот само работодавците се обврзници за плаќање придонеси за работниците.

Најголемиот број од претставките што се однесуваа на ова министерство се однесуваа на социјалната заштита, односно на остварување на правото на социјална помош, постојана или еднократна парична помош и слично, остварување на правото на паричен надоместок по основ на невработеност и на повреда на правата од областа на пензиското и инвалидското осигурување. Од овде произлегува дека голем е бројот на граѓаните кои се чувствуваат загрозени во својата економска заштита, а со тоа и дека им е загрозено и човековото достоинство. Во најголем број случаи Народниот правобранител констатира дека без оглед на фактот што овие граѓани се наоѓаат во тешка материјална состојба не може да им се помогне затоа што органите постапуваа во согласност со законските и подзаконските прописи кои предвидуваат строги услови за добивање социјална или друга помош и определуваат социјална помош во ниски износи поради што дел од граѓаните наведуваа дека помошта што ја остваруваат е недоволна за обезбедување на основните егзистенцијални потреби.

Најголем број од граѓаните што доаѓаа во канцеларијата на Народниот правобранител или што остваруваа телефонски контакти најчесто како причина за тешката финансиска состојба го изнесуваа проблемот со невработеноста или остварување минимална, а многу често и нередовна плата, како и нискиот износ на социјалната парична помош. Во случаите кога ќе се констатираше дека граѓанинот и покрај социјалната помош што ја прима се наоѓа во тешка материјална состојба се упатуваше да се обрати до надлежниот центар за социјална работа со барање за еднократна парична помош. Не ретко Народниот правобранител интервенираше со цел

да се овозможи добивање барем на еднократна парична помош во рамките на финансиските можности на центарот. Народниот правобранител на центрите секогаш им укажуваше на неопходноста од крајно внимателно и потполно утврдување на фактичката состојба и правилна и релевантна оценка на доказите заради чувствителноста на проблематиката. Во овие постапки, особено во второстепените постапки, забележана беше појава на неажурност и рутинско одлучување по повод барањата, а притоа и недоволна оценка на доказите со што граѓаните своите права од egzистенцијална природа не можеа да ги остварат повеќе месеци па и со години.

Во извештајниот период констатирано е дека соработката на Народниот правобранител со Министерството за труд и социјална политика, Фондот на пензиското и инвалидското осигурување, центрите за социјална работа и Заводот за вработување беше на задоволително ниво, што се потврдува и со големиот број на успешно завршени предмети, односно остварени права на граѓаните. Меѓутоа останува констатацијата дека законски определениот рок за донесување на управните акти и кај првостепениот и кај второстепениот орган вообичаено се пролонгира со што се губи ефикасноста во остварувањето на правата на граѓаните. Народниот правобранител многу често во текот на постапката укажуваше на обврската во законски определениот рок да се донесат решенијата. За ваквото постапување постојат објективни и субјективни причини. Имено, според наводите на органите постои ненавремено одговарање и прибирање докази од поедини органи, а исто така причина за одолжување на постапката бил и недоволниот или несоодветниот кадар за оваа проблематика, но секако дека постојат и субјективни причини како што се неодговорно и неажурно однесување на извршителите.

4.8.1. Примена на Законот за предвремено пензионирање

Значајно обележје на работата на Народниот правобранител во извештајниот период во поглед на остварување на заштитата на правата на граѓаните вработени во органите на државната управата, како и останатите корисници на средства од Буџетот на Републиката даде имплементацијата на Законот за остварување на предвремена пензија што резултирало со помасовни повреди на уставните и законските права на вработените по основ на работен однос со оглед на тоа што од страна на работодавците не се почитуваа одлуките на Уставниот суд на Република Македонија со кои беше поведена постапка за оценување уставноста на Законот, а воедно беше изречена временна мерка со која требаше да се запрат од извршување поединечните акти и дејства донесени врз основа на неговите одредби, а потоа и Одлуката со која истиот беше поништен.

Поради сето ова Народниот правобранител континуирано преземаше дејства со кои на надлежните органи им укажуваше на обврската од доследно почитување на одлуките на Уставниот суд на Република Македонија без никакво условување и барање изјави од работниците за тоа дали сакаат да останат во пензија или пак да се вратат на работа, а во тој правец во неколку наврати бараше преземање мерки и од Владата на Република Македонија. Се разбира, дека притоа во никој случај не беше оспорувано правото на работодавецот дека може да изрекува престанок на работниот однос на своите вработени, но на начин и во постапка пропишана и утврдена со закон и колективен договор, а од друга страна ниту пак со тоа ја попречуваше Владата на Република Македонија во нејзините напори за обезбедување реформа на јавната администрација со цел зголемување на нејзината ефикасност, кое нешто всушност е и од неопходна потреба за граѓаните заради остварување на нивните права. Во овој контекст треба да се истакне дека во најголем број случаи е постапено согласно Одлуката на Уставниот суд на Република Македонија.

4.8.2. Заштита на правата на децата

Во рамките на институцијата Народен правобранител една година успешно функционира Одделението за заштита на правата на децата. Во текот на извештајната година Одделението постапуваше по 53 претставки со кои подносителите бараа заштита на правата на децата. Во однос на претходната година кога Одделението постапуваше по 17 претставки оваа година има значително зголемување за 36 претставки. Зголемениот број на претставки пред се се должи на преземените мерки и активности за популаризација, афирмација и елаборирање на надлежностите на Одделението пред граѓаните. Оваа популаризација вообичаено се спроведуваше преку посети на повеќе училишта во кои учениците беа запознати со улогата, значењето и надлежностите на Одделението, а често јавноста беше информирана и преку настапи на електронските и пишаните медиуми.

Како подносителите на претставките се јавуваа родителите, потоа други граѓани, најчесто соседите, а во пет случаи покрената е постапка по сопствена иницијатива. Карактеристично е тоа што и оваа година не е евидентирана претставка поднесена од дете.

По својата содржина повеќето од претставките се однесуваа на семејните права, односно на правото на овозможување на лични контакти на родителите со децата во случаи кога бракот е разведен или кога родителите не живаат заедно, а детето со одлука на судот или социјалниот орган е доделено на чување и грижа кај еден од родителите.

Од областа на социјалните права повеќе претставки се однесуваа на правото на детски додаток и друг вид парична помош. Во областа на образованието претставките се однесуваа на барања за префрлување ученици од една во друга училишна установа, на односот на наставниците кон учениците, изрекување дисциплински мерки за несоодветно однесување на учениците и слично. Во помал број евидентирани се и претставки што се однесуваа на хендикепираните деца, уписот во матичните книги, употреба на физичка сила при приведување на деца во полициска станица и нивно сослушување без присуство на родител или старател и слично.

Во Одделението, раководејќи се пред се од најдобриот интерес на детето, по претставките се постапуваше итно. Од вкупно 23 завршени претставки во 9 констатирани се повреди на правата на детето и до надлежните органи и организации кои го повредиле правото беа дадени препораки и сугестии за отстранување на повредите.

Треба да се нагласи дека соработката на Народниот правобранител со надлежните органи, а пред се со Министерството за труд и социјална политика и центрите за социјална работа во чија надлежност се заштитата на правата и интересите на децата, може да се каже оваа година беше на задоволително ниво. Меѓутоа за да се постигнат поголеми и позначајни резултати оценка е дека оваа соработка може да се издигне на повисоко ниво.

Покрај работата по претставките, раководејќи се од начелото “секогаш најдобри одлуки и во најдобар интерес на детето”, Одделението и на поширок план презеде голем број други активности што беа од особено значење и грижа за развојот, заштитата и едукацијата на децата за нивните права. Во овој контекст оваа година со цел да се утврди какви се условите за престој, сместување, хигиена, исхрана и како се почитуваат правата на децата, извршен е увид и посета во неколку установи во кои се сместени и згрижени душевно болни, хендикепирани или деца без родители. Така, оваа година беа посетени: Специјалниот завод за ретардирани лица-Демир Капија, Јавната установа за згрижување деца со воспитно социјални проблеми-Скопје и Јавната установа-Детски дом “11 Октомври”-Скопје. Поконкретни податоци за извршените увиди дадени се во глава 7 од овој извештај.

Оваа година Одделението воспостави тесна соработка со повеќе невладини организации чија грижа, интерес и заштита се децата. Соработката беше особено изразена со заедничко учество во изработката на повеќе проекти, програми и планови од различни видови во кои особено се разработуваа и бараа форми, методи и начини за обезбедување на развој, едукација и заштита на правата на децата.

Во оваа прилика ќе го издвоиме учеството во проектот “Улични деца”. Имено, како и претходната и оваа година Одделението продолжи со своите активности за преземање соодветни мерки за заштита на правата на децата на улица т.н. “улични деца”. Во таа смисла се одржаа повеќе непосредни средби со претставници на Меѓуопштинскиот центар за социјална работа во Скопје и со претставник на Детскиот фонд при Обединетите нации (УНИЦЕФ) кој изрази спремност стручно и материјално да го поддржи предложениот проект за формирање прифатилишта за оваа категорија на деца. Притоа се прифатени предлозите на Одделението во овие прифатилишта да се вработи стручен кадар од сите профили што ќе може да им даде помош на децата, но и на родителите со цел да се изнајде најсоодветно решение за нормален опстанок, раст и развој на оваа категорија на деца. Исто така беше остварена и средба со министерот за труд и социјална политика кој безрезервно го поддржа предлогот за формирање прифатилишта и презеде конкретни активности. Во таа смисла проектот е во завршна фаза и прифатилиштето треба да започне со работа некаде во средината на 2001 година.

Посебна грижа беше посветена и на остварувањето на правата на хендикепираните деца. На нормативен план со цел поцелосно и посеопфатно да се реши прашањето на оваа категорија деца до надлежното министерство беше доставена иницијатива за измена и дополнување на законската регулатива. Ова од причини што ценевме дека со постоечката регулатива е создадена нееднаквост во третманот во однос на другите слични категории на деца. Иницијативата беше прифатена и вградена во Законот за заштита на децата. Исто така во однос на хендикепираните лица и покрај тоа што Владата на Република Македонија, согласно Резолуцијата на Обединетите нации, формира и Национално координационо тело за реализирање на стандардните правила за еднакви можности на децата со хендикеп и на овој план се постигнати одредени резултати, потребно е и понатаму Владата во содејство со Министерството за труд и социјална политика да прави напори за подобрување и развој на социјалната грижа и заштита на оваа категорија деца.

Што се однесува до сместувањето на овие лица во установи беше прифатен ставот на Одделението дека тоа не претставува најдобро решение за овие лица поради што во Република Македонија се започнати повеќе проекти за деинституционализација, но дека тоа ќе претставува долготраен процес за кој се потребни повеќе финансиски средства. Во врска со ова прашање Министерството за труд и социјална политика заедно со повеќе други министерства и во соработка со Детскиот фонд при Обединетите Нации (УНИЦЕФ) и Организацијата “Хендикеп” работат на проектот за деинституционализација за што се обезбедени и средства за отварање на дневни центри што беше предлог и на Одделението за заштита на правата на децата. Во тој контекст во 12 градинки во Републиката е овозможено да ги посетуваат и децата со потешок хендикеп, а со новиот Закон за детска заштита е овозможено сите деца да бидат прифатени од градинките.

На нормативен план оваа година Одделението активно беше вклучено во донесувањето на Законот за заштита на децата, во изработката на проектот за имплементација на Конвенцијата за правата на детето во законодавството на Република Македонија, а даде и повеќе иницијативи за изменување и дополнување на законската регулатива која содржи одредби за остварување и заштита на правата на децата.

Имено, беше покрената иницијатива за изменување на Законот за општествена заштита на детето, а потоа Одделението активно се вклучи во

изготвувањето на Законот за заштита на децата, кој беше донесен од Собранието на Република Македонија во текот на месец ноември оваа година. Во овој закон дел од нашите предлози, забелешки и сугестии што се однесуваа на имплементацијата на Конвенцијата за правата на детето беа прифатени и вградени. Оцена е дека новиот Закон дава основа и гаранција за соодветна заштита на правата на детето, но конечна оцена ќе дадеме по неговата имплементација.

Што се однесува до проектот за имплементација на Конвенцијата за правата на детето во повеќе закони што содржат одредби од областа на правата на децата во соработка на Одделението со УНИЦЕФ беше образувана комисија од претставници на соодветни стручни институции и поедини стручни лица кои изработија проект-иницијатива и истата беше доставена до надлежните министерства со цел тие во рамките на своите надлежности да преземат мерки и активности, предлозите и сугестиите да ги вградат во законските и подзаконските акти. Се надеваме дека во претстојниот период овој проект успешно ќе биде реализиран.

На планот на соработката посебно би ја истакнале соработката на Одделението со УНИЦЕФ кој покрај техничката помош во опрема, организираа и два едукативни семинари на кои зедоа учество и претставници на ова Одделение. На семинарите учесниците се стекнаа со пошироки сознанија и искуства од областа на заштитата на правата на децата и примената на Конвенцијата за заштита на детето.

На планот на едукацијата за правата на децата оваа година изготвена е брошура под наслов “Запознајте ги своите права” во која се содржани повеќе значајни права што треба да ги знаат децата, како и механизмите за нивна заштита. Брошурата е изготвена во поголем број примероци и ќе биде дистрибуирана во сите школски и воншколски установи. Во изготвувањето на брошурата голем придонес особено во финансиска помош даде и УНИЦЕФ.

Во рамките на активностите што оваа година ги презеде Одделението беа и активностите за зачленување на Одделението во Европската мрежа на детски омбудсмани (ЕНОК). Така во месец август е донесена одлука за прием на Одделението во ЕНОК, а во текот на месец октомври во Брисел беше одржан состанок на членките на Европската мрежа на детски омбудсмани на кој учествуваа претставници на Народниот правобранител.

4.8.3. Фонд на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија

Она што треба да се каже за остварувањето на правата на граѓаните во постапката пред Фондот на пензиското и инвалидското осигурување е тоа што се уште не е изнајден начин за разрешување на проблемот за евидентирање на стажот на осигурување на државјаните на Република Македонија кои биле вработени во поранешната ЈНА, а службата ја вршеле на подрачјето надвор од Република Македонија, со што директно се оневозможува остварувањето на нивните права по основ на пензиското и инвалидското осигурување.

Инаку, факт е дека во постапката за остварување на правата од страна на Фондот и неговите стручни служби се инсистира на преголемата формалност на постапката. Од странките се бара да ги прибираат и доставуваат доказите потребни за утврдување на фактичката состојба, иако е неспорно дека истите може и во најголем број случаи треба да ги обезбеди Фондот по службена должност. Ова најдобро може да се илустрира со остварувањето на правото на паричен надоместок за време на чекање на соодветно вработување кое произлегува од член 61 од Законот за пензиското и инвалидското осигурување, бидејќи во решенијата со кои на граѓаните-инвалиди на трудот кај кои постои преостаната работна способност не им се признава ова право, а се наведува дека не бил исполнет еден од двата услови-престанок на правното лице

поради стечај или ликвидација, односно поради тоа што кон барањето не бил приложен доказ за престанок на правното лице. Според одредбите од Статутот на Фондот кога се остваруваат правата врз основа на преостаната работна способност кон барањето се прилага доказ за престанок на правното лице, односно истото се толкува на начин што подразбира бришење на правниот субјект од регистерот на правни лица. Но се поставува прашањето на целисходноста на ваквото условување на остварувањето на ова право особено ако се знае дека со отварањето на постапка за стечај или ликвидација на вработените им престанува работниот однос по сила на закон и тие се евидентираат како невработени во Заводот за вработување на Република Македонија. Со оглед на тоа што и покрај укажувањата на Народниот правобранител дека на оваа категорија осигуреници треба да им се обезбеди ова право со моментот кога им престанал работниот однос, односно во моментот кога им завршил периодот на користење на правото по основ на невработеност, Фондот инсистира на доказот бришење на субјектот од судскиот регистер поради што во крајна линија се наметнува потребата од соодветна измена на цитираниот Закон со цел создавање претпоставки за остварување на ваквото право.

Во извештајниот период беа доставени претставки од граѓани пензионери на кои по нивна претходна согласност при месечната исплата на пензиите од страна на Здружението на пензионерите им биле задржувани парични средства во солидарен фонд кој подоцна биле исплатувани на корисниците во случај на смрт на брачниот другар. Имено, во сите овие претставки беше истакнат проблемот што Фондот најавил донесување одлука со која тој ќе врши одбивање на средствата во одреден процент и ќе располага со истите. Народниот правобранител оцени дека Фондот нема законски основ да запира дел од пензијата на пензионерите и со свој акт да го уредува прашањето за здружување на ваквите средства и начинот на располагање со истите, како и за висината на средствата што ќе им се исплаќаат на членовите на семејството на пензионерите во случај на смрт. Вакво здружување на средства би можело да се врши само во согласност со секој пензионер поединечно и со тие средства Фондот би можел да располага само ако за тоа го овластат пензионерите преку своите здруженија. Се констатира дека во врска со наведениот проблем Фондот повеќе пати и во изминатиот период од Здруженијата барал да заземат заеднички став, но бидејќи во тоа не успеал одбивањето на средствата при исплатата на пензиите и нивно распоредување по здруженијата претставувало дополнително оптоварување за Фондот. Од тие причини Фондот давал предлози за начинот на задржувањето и распоредувањето на дел од пензиите кои досега не биле прифаќани.

4.8.4. Завод за вработување на Република Македонија

Во претставките што се однесуваат на работата на Заводот за вработување на Република Македонија покарактеристично е тоа што со негови дејства директно се ограничува правото на вработување на граѓаните кое произлегува од член 32 од Уставот на Република Македонија, а во постапката за заверка на склучените договори за работа каде што како работодавец се јавуваат министерствата и другите корисници на буџетски средства, единиците на локалната самоуправа и јавните претпријатија. Како оправдување за ваквото однесување, со оглед на тоа што не се донесува никаков управен акт-решение, е тоа што со Заклучок на Владата на Република Македонија, кој воопшто не е објавен во “Службен весник на Република Македонија”, било определено дека одделни корисници на буџетски средства кои во иднина имаат оправдана и неодољна потреба за прием на нови работници потребно е да побараат претходна согласност од Комисијата за кадровски прашања на Владата.

Ценејќи дека Заводот за вработување на Република Македонија како орган надлежен за посредување при вработувањето нема инспекциски надлежности, туку дека е должен да го завери секој склучен договор за работа, односно во својата евиденција да го евидентира секое засновање и престанок на работниот однос и дека е должен да води евиденција на склучените и заверените договори за работа, Народниот правобранител преземаше дејства со кои бараше заверка на предметните договори, односно доколку се оцени дека барањето е неосновано тогаш да се донесе соодветен управен акт-решение за да може граѓаните да го остварат уставно загарантираното право на жалба. Ова поради тоа што е неспорно дека надзор над примената на законите и на другите прописи од областа на работните односи и вработувањето, колективните договори, други акти и договорите за работа со кои се уредуваат правата, обврските и одговорностите на работникот и работодавците од работен однос, врши органот на државната управа надлежен за работите на инспекцијата на трудот. Доколку инспекторатот утврди повреда на законот, друг пропис, колективен договор, друг акт или договор за работа над чија примена врши инспекциски работи може да му укаже на работодавецот во определениот рок да ги отстрани утврдените неправилности и недостатоци.

Од друга страна и понатаму продолжува воспоставената практика на Заводот во постапката за признавање право на паричен надоместок по основ на невработеност, висината на паричниот надоместок да не биде определена согласно одредбите од Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност, туку според други основи со оправдување дека зголемувањето на платата било извршено спротивно на одредбите од Законот за работните односи. Се разбира сето ова без да се земат предвид приложените материјални докази што се издадени од надлежните органи во правниот субјект каде што биле вработени и со кои се докажува висината на платата, односно на која плата се исплатени придонесите. Инаку, неспорно е дека органите можат да го утврдуваат фактот дали доставените докази се веродостојни, но се поставува прашањето дали се овластени без претходно со закон спроведена постапка да тврдат дека станува збор за злоупотреба и дека секоја повисоко исплатена плата е само резултат на злоупотреба поради што Народниот правобранител инсистираше на доследно почитување на законската регулатива.

4.9. Министерство за локална самоуправа

Анализирајќи ги севкупните состојби во локалната самоуправа која, согласно Уставот на Република Македонија, е утврдена како една од темелните вредности на уставниот поредок на Република Македонија и начинот на нејзиното досегашно функционирање од аспект на остварување на правата на граѓаните може да се заклучи дека истите се многу неповолни бидејќи постојат голем број недостатоци, неправилности и недоречености во законската регулатива што ја регулира оваа област. Ова пред се се однесува на нејзината нејасно дефинирана надлежност, но постојат и проблеми од субјективна природа поради што единиците на локалната самоуправа и Градот Скопје не се во состојба да ги извршуваат услугите, односно да бидат сервис за остварување на правата на граѓаните. Проблемот уште повеќе го усложнува и непостоењето на адекватен систем на финансирање на единиците на локалната самоуправа, недефинираната сопственост, како и неправичниот систем на финансиско изедначување на сите единици на локална самоуправа.

Со оглед на ваквата состојба, се налага неопходната потреба од интензивирање на започнатите реформи во оваа област, кои пред се треба да се огледаат во постапката за изменување и дополнување на Законот за локална самоуправа, Законот за градот Скопје и Законот за територијалната поделба на Република Македонија, како и нивно завршување во најкраток можен рок со цел

преиспитување и допрецизирање на сегашните решенија и создавање претпоставки за нивна примена во практиката.

Притоа, и во изминатиот период најчести проблеми за кои граѓаните се обраќаат до Народниот правобранител се барањата за реализација на урбанистичките планови во делот што се однесува на изградба на улици, пристапни патеки и други комунални и инфраструктурни објекти при што речиси во секој случај одговорот од единиците на локалната самоуправа за нереализирањето на зацртаните програми за уредување на градежното земјиште е тешката финансиска состојба во која тие се наоѓаат, но факт е и тоа дека постои и отстапување од веќе зацртаните програми при нивната реализација.

Во поткрепа на веќе изнесената констатација за постоење на недефинирана надлежност може да се истакне проблемот со бесправното сечење дрва од дворното место на колективната станбена зграда. Имено, во конкретниот случај ниту еден од органите во Општината не беа надлежни за преземање мерки за спречување и надминување на ваквата состојба. Со оглед на тоа Народниот правобранител оцени дека општината е сепак надлежна да води грижа за одржување на зеленилото не само во парковите, туку и во дворните места на колективните станбени згради. Во таа смисла доставено е укажување до Советот на Општината во Одлуката за комуналниот ред во градот да се уреди и прашањето во врска со уредување на зеленилото во дворните места на колективните станбени згради.

Поради напред наведените причини и оваа година како и претходната примени се 50 претставки, при што заедно со пренесените 9 се постапуваше по вкупно 59 претставки. Во 30 случаи не се констатира постоење повреда на правото поради што истите беа отфрлени, а 9 претставки се решени на друг начин. Во 11 случаи се констатира повреда на правото и притоа дадени се соодветни мислења, препораки или сугестии, од кои 8 се прифатени и е остварено правото на граѓанинот.

4.10. Министерство за култура

Против акти и дејства на ова министерство во извештајниот период Народниот правобранител постапуваше по седум претставки од кои една е пренесена од претходниот период. Претставките главно се однесуваа на права од работен однос. Имено, дел од претставките беа поднесени заради донесените одлуки од страна на работодавците за прераспоредување од едно на друго работно место за кои подносителите сметаа дека не се во согласност со Законот и колективниот договор.

Откако не беше констатирана повреда на правото четири претставки се отфрлени од кои една поднесена од анонимен граѓанин, а две се решени на друг начин.

4.11. Министерство за транспорт и врски

Пред да се почне со конкретните согледувања на состојбите во областа на урбанизмот, а особено градежништвото, мора да се истакне дека наспроти најголемиот број регистрирани претставки во канцеларијата на Народниот правобранител и наспроти огромните напори што се чинат за воспоставување поголема соработка со ова министерство, сепак од востановувањето на институцијата Народен правобранител, па се до денес во тоа не се успеало поради игнорантскиот однос на функционерите кои во последните три години раководеле со ова министерство. Потврда на изнесениот факт меѓу другото е и одбивањето ова министерство да му ја достави на Народниот правобранител Програмата за извршување на правосилни управни акти за уривање на бесправно изградени градежни објекти на која постојано се повикува, што остава

простор за сомневање дека таква воопшто е донесена и е во примена. Се надеваме дека средбата што Народниот правобранител ја оствари со министерот при крајот на годината на која отворено се разговараше за сите проблеми и прашања врзани за остварувањето на правата на граѓаните во оваа област во престојниот период ќе бидат надминати.

Во извештајниот период примени се вкупно 117 претставки што се однесуваа на ова министерство, а со пренесените 45 од предходниот период се постапуваше вкупно по 162 претставки. Постапката по преземени дејства од страна на Народниот правобранител во 25 случаи е завршена. Со констатација дека не се утврдени повреди на законските права 33 од претставките се отфрлени, а во 70 случаи откако била констатирана повреда на правото дадени се соодветни укажувања во вид на препораки, сугестии, мислења и слично за начинот на отстранување на повредите и остварување на правото на подносителите на претставките. Во 25 случаи органите во составот на ова министерство ги почитувале дадените укажувања на Народниот правобранител и постапиле по истите со што била отстранета повредата и остварено правото на подносителите на претставките, а во преостанатите 45 случаи не се прифатени препораките или е манифестиран игнорантски однос кон актите на Народниот правобранител бидејќи по нив не само што не е постапено, туку не е добиен било каков одговор, а се работи за неизвршување на управните акти што се однесуваат на уривање на изградените објекти без соодветна градежно-техничка документација.

Поради избрзани акции за извршување на решенија за уривање на некои градежни објекти во главниот град на државата, во извештајната година дојде до вознемирување на јавноста и оправдан револт кај купувачите на станови во спорните објекти. Состојбите со честите измени на законската регулатива во оваа област од една страна, а од друга недореченоста на одделни законски одредби и неблагоприятното постапување од страна на инспекциските органи во ова министерство доведоа до уривање на веќе изградени градежни објекти што се одрази негативно врз купувачите на становите. Имено, повеќе граѓани, подносителите на претставките, како корисници на деловни простории и сопственици на индивидуални станбени згради-куќи и станови, имале склучено договори за заедничка градба, за купување станови или деловни простории за кои во време на склучувањето на договорите била обезбедена градежно-техничка документација. Во текот на градбата од страна на изведувачите извршено е отстапување од градежната документација, но истото не било во спротивност со решенијата од деталниот урбанистички план за соодветниот локалитет поради што во регуларна постапка обезбедена е соодветна градежно-техничка документација. Меѓутоа почнувајќи од 1995 година законските и подзаконски прописи што ја регулираат областа на урбанизмот и просторното планирање во Република Македонија многукратно се оспорувани, укинувани и надополнувани од структурите на државната власт, локалната самоуправа и судските органи поради што е создаден и одреден правен хаос што нужно произведуваше правна несигурност кај граѓаните во оваа област. Ваквата состојба влијаеше во голем број случаи издадените управни акти по различен основ да бидат укинувани, а со тоа новоизградените објекти остануваа без валидна градежно-техничка документација, односно од градежни објекти со легален правен статус се претвориле во “дивоградби” и покрај тоа што инвенститорите ги подмириле комуналните и другите обврски кон државата. Секако дека има и случаи каде што не се земени предвид позитивните законски решенија што можеле да ги преземат надлежното министерство и Инспекторатот пред да пристапат кон административно извршување на донесените правосилни управни акти и да ги уриваат новоизградените градежни објекти.

Така, со Законот за просторното и урбанистичкото планирање и Законот за изградба на инвестиционите објекти, како и останатите подзаконски акти се уредува планирањето на просторот, видовите и содржината на плановите, изработувањето и постапката за донесување на плановите, доделување градежно земјиште, утврдувањето на услови за градба и надзор над спроведувањето на Законот, односно

уредена е изградбата на инвестиционите објекти. Согласно ваквите законски одредби и по истекот на подолг временски период се уште не се донесени предвидените урбанистички планови, односно урбанистичката документација, што треба да бидат правна основа за легализација на бесправно изградените објекти или пак не е извршено нивно ревидирање, па во практиката доаѓа до нужна примена на старите урбанистички планови кои секако дека не соодветствуваат на актуелниот миг на живеење, можностите и желбите на граѓаните за инвестирање во изградба на градежни објекти и не се во согласност со современите норми и стандарди за градење.

Најилустративен пример за наведеното секако дека е градот Скопје, каде што се уште важи Генералниот урбанистички план од 1985 година и настанатиот проблем со новоградбите во Дебар Маало, Злокуќани, централното градско подрачје и други делови на градот и Републиката.

Исто така не е редок случај донесените детални урбанистички планови за одделни делови од населените места и други подрачја за кои е донесен генерален урбанистички план да бидат укинати од Уставниот суд на Република Македонија со оглед на тоа што при донесувањето на истите не била почитувана процедурата за нивно донесување, но пред укинувањето, во согласност со тие планови, по барање на инвеститорите им била издавана градежно-техничка документација врз основа на која започнувале со градба на објектите и биле склучувани предметните договори.

Често пати градежно-техничката документација се издава и со повикување на одредбите за реализација на деталните урбанистички планови донесени со одлуки на поранешните собранија на општините, во кои се утврдени поблиски услови за градба во поглед на доградбата и надградбата на објектите, максималните димензии на габаритот на објектот, пренамената на дел од објектот и други детални услови за градба, кои елементи треба да бидат содржани во деталниот урбанистички план.

Примената на член 54-а од Законот за просторно и урбанистичко планирање до донесувањето на Одлуката на Уставниот суд на Република Македонија со која истиот е укинат предизвикуваше одредени правни последици и во текот на извештајната година. Имено, со наведениот член, до усогласувањето на постојните детални урбанистички планови, за објектите предвидени со плановите можеше да се издаде решение за услови за градба во поглед на определување на површината која се зафаќа со објектот, определување на градежни линии, максимална висина на објектот и другите поблиски услови за градба, а врз основа на претходно изготвен урбанистички проект со кој изградбата се усогласува со соседните постојни објекти на одделна улица или комплекс, во согласност со гене-ралниот урбанистички план. Означениот член му даваше овластување на органот на управата со решението за услови за градба да определи елементи како висина на објектот, градежна линија и сл. кои согласно член 11 од Законот, се дел од деталниот урбанистички план, односно во досегашната практика решението за услови за градба, кое по својата природа е класичен управен акт, го заменува деталниот урбанистички план. Од изнесените наводи во претставките се констатира дека подрачните единици на Министерството немаа еднаков пристап при неговата примена, така што граѓаните беа доведувани во нееднаква положба.

Имајќи го предвид сето погоре изнесено, како и со оглед на тоа што во голем број случаи пред советите на општините на единиците на локалната самоуправа во тек се постапки за донесување детални урбанистички планови или урбанистичка документација и во кој според најавите се очекува да се изврши легализација на бесправно изградените градежни објекти, а со цел да не дојде до не-оправдани и ненадоместливи штетни последици Народниот правобранител, согласно своите законски овластувања, во извештајниот период укажа на неопходната потреба да се почека донесувањето на урбанистичките планови и да не се пристапува кон присилно административно извршување на донесените управни акти-решенија за уривање и заклучоци за дозвола за извршување, односно истото да се одложи до завршувањето

на постапката за донесување на деталните урбанистички планови за предметните населени места.

Во своите обраќања до Министерството Народниот правобранител укажа дека при спроведувањето на донесената програма за уривање треба да се почитува, односно да се има предвид и временскиот период на донесувањето на конечните извршни управни акти и да се пристапува кон нивна реализација по оној редослед по кој се донесувани, а само по исклучок и заради овозможување изградба на објекти од јавен интерес да се отстапува од зацртаната програма. Само на ваков начин може да се воведат ред во градењето во Републиката и да се почитува постојната регулатива.

Треба да се истакне и неадекватната примена на член 39, став 1 од Законот за изградба на инвестициони објекти, според која градежниот инспектор е надлежен да нареди уривање на објект само во случаите кога истиот се гради или е изграден без одобрение за градење, но во практиката има случаи кога за објектот инвеститорите поседувале конечно одобрение за градба при што инспекторатот и за нив донел решенија за уривање без правен основ. Ова произлегува од фактот што во записниците за констатација не стои забелешка дека објектот се гради без одобрение за градба, па произлегува дека мерката на инспекциски надзор од цитираната одредба не може да се изрече. Овде пред се се мисли на случаите во кои претходно е издадена градежно-техничка документација-решение за услови за градба и одобрение за градење, кои отстапуваат од подоцна донесениот детален урбанистички план за тој дел од градот. Во овие случаи, во текстуалниот дел од планот секогаш се предвидува дека деталниот урбанистички план не се однесува за објектите што се во фаза на градба или се веќе изградени и тие претставуваат затечена состојба. Понатаму, има случаи кога објектот отпочнал да се гради или е веќе изграден врз основа на комплетна градежно-техничка документација, а потоа истата е поништена и е донесено решение за уривање и заклучок за дозвола за извршување.

Меѓутоа беше забележана појава во сите вакви случаи Одделението за урбана полиција веднаш по донесувањето на ваквите управни акти да пристапи кон нивно присилно административно извршување, без да го има предвид временскиот период на нивното донесување и да се пристапува кон нивна реализација по оној редослед по кој се донесени, а не спроведувањето на истите да се врши селективно и од случај до случај.

Од друга страна, останува создадената практика на неизвршување на актите за уривање на бесправно изградените објекти или на нивен дел со што директно се попречува остварувањето на правата на граѓаните бидејќи со ваквата практика на инвеститорите им се дава можност за натамошно градење со што проблемите се усложнуваат. Во оваа смисла постои непридржување и непочитување на законската постапка со оглед на тоа што Инспекторатот иако не ги спроведува истите, со образложение дека постои можност за нивна легализација, сепак не носи управен акт-решение со кое ќе се одложи нивното административно извршување. И натаму присутна е ненавремена интервенција на урбанистичко-градежната инспекција така што се дозволува градба на објекти без постоење на градежно-техничка документација.

Во текот на извештајната година група граѓани се обратија до Народниот правобранител и укажаа дека во месноста викана Пол Пут-КО Долно Оризари на земјиштето на кое тие имале право на сопственост бил изграден камп наменет за бегалци. Во текот на постапката, а по прибирањето на сите правно релевантни докази констатирано е дека е повредено правото на сопственост на граѓаните од причина што претходно не била водена постапка ниту за експропријација ниту за одземање на градежно неизградено земјиште. Со оглед на тоа што и по интервенцијата на Народниот правобранител ниту една од involvirаните страни во изградбата на бегалскиот камп не презеде дејства за отстранување на сторените повреди на граѓаните, Народниот правобранител достави информација до Владата на Република Македонија по која се уште не е добиен одговор.

Во извештајниот период забележани се и повреди на правата на граѓаните во постапките за добивање одобренија за преправки, поправки и адаптации на заеднички простории во колективните станбени згради заради задоволување на нивните станбени потреби. Имено, во ваквите случаи граѓаните наидуваат на тешкотии со оглед на тоа што постапката неоправдано се одолжува особено по стапувањето во сила на Законот за изменување и дополнување на Законот за домување со кој поправките и преправките на заедничките простории и делови во станбената зграда што служат на зградата како целина, како и преправките на зградата се вршат врз основа на согласност на мнозинството на сопственици на станови на зградата, односно на влезот на зградата. Мерките и активностите што ги преземаше Народниот правобранител беа во правец на укажување на настанатите измени во законската регулатива, а во тој контекст и донесување одлука во врска со доставувањето на предметните барања, односно ако не постојат други законски пречки за издавање на истата.

4.12. Комисии на Владата на Република Македонија

Во извештајниот период против акти и дејства на комисиите на Владата на Република Македонија кои одлучуваат во втор степен по жалбите поднесени од граѓаните против акти донесени во прв степен од управните органи, поднесени се вкупно 28 претставки, при што заедно со пренесените 8 од претходниот период во постапка пред Народниот правобранител беа вкупно 36 претставки. Поради тоа што не се констатира повреда на правото во 18 случаи претставките се отфрлени, а во 11 случаи дадени се соодветни препораки, мислења или сугестии откако претходно се констатира постоење на повреда на правото. Во 6 случаи прифатени се дадените препораки и удоволено е правото на граѓаните, а во другите 5 се уште не е добиено известување.

Народниот правобранител во изминатата година согласно своите законски овластувања преземаше дејства за разрешување на настанатиот проблем со граѓаните кои ги имале сите права и обврски како носители на станарско право бидејќи со истото се стекнале во смисла на член 99 од поранешниот Закон за станбени односи, а живееле во станови кои се од Фондот на станови и куќи на приватни сопственици кои во меѓувреме во смисла на одредбите од Законот за денационализација, треба да им се вратат на поранешните сопственици. Притоа, иако важечката регулатива Законот за домување и Законот за денационализација, содржат решенија за разрешување на станбеното прашање на оваа категорија граѓани во практиката тие по донесувањето на одлуката за враќање на предметните станови-куќи на поранешните сопственици остануваат практично на улица.

Понатаму, се уште егзистираат како нерешени барањата за откуп на станови на државјани на Република Македонија на кои им се доделени од поранешната СФРЈ при што со цел за нивна заштита Народниот правобранител бараше да бидат преземени мерки и активности за нивно разрешување на начин што истите од страна на Јавното претпријатие за стопанисување со станбен и деловен простор на Република Македонија ќе бидат внесени во Фондот на државни станови за да може потоа граѓаните да ги откупат по пат на склучување договор за купопродажба во согласност со одредбите од Законот за продажба на становите во општествена сопственост.

Народниот правобранител констатира дека законскиот рок предвиден во член 247 од Законот за општата управна постапка кој предвидува дека решението по жалба мора да се донесе и да и се достави на странката штом е тоа можно, а најдоцна во рок од два месеца сметано од денот на предавањето на жалбата, речиси редовно се пречекорува без притоа да постојат оправдани причини од што произлегува дека

граѓаните со големи потешкотии ги остваруваат законските права, што влијае на нивната правна сигурност.

4.13. Агенција на Република Македонија за приватизација

Во извештајниот период беа доставени 9 претставки, а со пренесените 5 од претходниот период во работа беа вкупно 14 претставки што се однесуваа на работењето на Агенцијата. Оттука може да се каже дека и во извештајниот период бројот на претставките што се однесуваа на повреди на правата на граѓаните во постапката за приватизацијата на општествениот капитал е речиси ист како и во претходните години.

Народниот правобранител овие претставки ги земаше во работа и покрај тоа што не беше надлежен да постапува по истите со единствена цел на подносителите да им помогне евентуално со сугестии да се упатат на вистинскиот пат по кој евентуално ќе можат да ги заштитат своите права во процесот на трансформацијата на општествениот капитал. За таа цел Народниот правобранител проверувајќи ги наводите се обраќаше до Агенцијата на Република Македонија за приватизација со барања за известувања при што бараше да биде известен за текот на трансформацијата и дали заради нејзино побрзо завршување има дејства што треба да ги преземе истата.

Барањата на подносителите на претставките Народниот правобранител да преземе дејства за ревизија на постапката на трансформација на општествената сопственост не се во надлежност на Народниот правобранител поради што на оцена ги доставуваше до Јавното правобранителство на Република Македонија кое, согласно законските овластувања, е надлежно да иницира судска постапка.

Постапката по поголемиот дел од овие претставки е се уште во тек затоа што по доставените барања, ургенции, извршени увиди и телефонски разговори се уште не е добиен одговор или пак доставен е нецелосен одговор.

4.14. Државен завод за геодетски работи

Во извештајниот период Народниот правобранител постапуваше по вкупно 52 претставки од кои 41 примени во текот на 2000 година, а 11 пренесени од претходниот период.

Од постапувањето по претставките што се однесуваат на работењето на Државниот завод за геодетски работи и Одделенијата за премер и катастар и понатаму останува изречената констатација во минатогодишниот извештај дека во постапката за одржување на премерот, катастарот, како и запишувањето на правата на недвижностите граѓаните ги остваруваа со големи тешкотии. Покрај тоа што постапките предолго траат во најголем број случаи завршуваат на начин што граѓаните се упатуваат правата да ги остваруваат по судски пат, иако во значителен број случаи тие веќе поседуваа правосилни и извршни судски одлуки со кои го докажуваат своето право на сопственост или користење. Не ретки се случаите кога на граѓаните им се одбива барањето со образложение дека во постапката на излагање на податоците од премерот, катастарот и запишувањето на правата на недвижностите не вложиле правно средство-приговор. Вака се постапува и во случаи кога во документацијата со која располага Државниот завод за геодетски работи не постои исправа врз основа на која со сигурност би се утврдило постоењето на правото на субјектот кој е запишан во катастарската евиденција.

На крајот на извештајниот период може да се констатира дека се решени вкупно 48 претставки, од кои 23 се отфрлени затоа што не е констатирана повреда на

правото на подносителот, во 6 случаи претставките се решени на друг начин, а една претставка била анонимна. Во 18 случаи откако е констатирано постоење на повреда на правото на подносителот на претставката Народниот правобранител интервенирал со мислење, препорака, сугестија или друго укажување. Во 15 случаи органот ги почитувал интервенциите на Народниот правобранител така што правото е остварено, а во 3 случаи Народниот правобранител не добил повратна информација. На крајот од извештајниот период во работа останале уште 4 претставки.

4.15. Јавни претпријатија, установи и служби

Против акти и дејства на јавните претпријатија, установи и служби во извештајниот период Народниот правобранител постапуваше по вкупно 208 претставки од кои 174 примени во текот на 2000 година, а 34 пренесени од претходниот период. На крајот на извештајната година решени се вкупно 134 претставки и тоа 77 се отфрлени поради тоа што не е констатирана повреда на правото, една била анонимна, 14 претставки решени се на друг начин, а во три случаи подносителите се откажале. Откако биле констатирани повреди на правата на подносителите во 39 случаи дадени се соодветни мислења, сугестии или препораки при што во 28 случаи истите се прифатени и е остварено правото на граѓаните, а во 11 случаи истите или не се прифатени или се уште не е добиен одговор.

Претставките се однесуваа на повреда на правата од работен однос, социјални права, права од станбена област и слично. Не беа ретки доставени барања за ослободувања од обврска за плаќање надоместоци за вода, електрична енергија и комунални услуги, како и за остварување на други погодности заради немање материјални можности. Народниот правобранител укажувајќи им на граѓаните дека не постои законска можност за ослободување од овие обврски кон комуналните претпријатија, сепак правеше обиди, онаму каде можеше, барем да им се овозможи на граѓаните заостанатиот долг да го платат на повеќе рати што скоро секогаш беше прифаќано од страна на овие претпријатија.

Во извештајниот период како проблем, на кој му се даде публицитет, беше исклучително лошата соработка на Јавното претпријатие “Водовод и канализација”-Скопје со Народниот правобранител. Имено, одговорните лица во ова претпријатие започнаа со масовни исклучувања на корисниците од градскиот систем за водоснабдување без притоа да водат сметка дали се работи за ненаплатени сметки постари од една година за кои, согласно Законот за облигационите односи, по истекот на тој временски период настапува застареност на побарувањето и истото не може да се наплати ниту по судски пат. Меѓутоа сепак и покрај лошата комуникација дел од предметите беа успешно завршени по преземање активности од страна на Народниот правобранител. Имено, постапувајќи по овие претставки, Народниот правобранител укажа на соодветните одредби од Законот за облигационите односи, по што дел од сметките поради застареност беа отпишани од страна на Јавното претпријатие, а поднесените предлози за присилна наплата за побарувањата постари од една година беа повлечени.

Во извештајниот период поголем број граѓани се обратија до Народниот правобранител затоа што сметаа дека им се повредени нивните уставни и законски права како на корисници на услугите на АД “Македонски телекомуникации” Скопје со тоа што неосновано им се доставувани високи телефонски сметки за наводно вршени разговори од нивните претплатнички броеви со телефонските броеви од серија 0500 и покрај тоа што тие не користеле такви услуги.

Имајќи ја предвид сериозноста на проблемот, Народниот правобранител заради заштита на правата на граѓаните укажа на потребата од преиспитување на

доставените телефонски сметки и постапување по приговорите на граѓаните, а до конечното одлучување по истите да не се врши исклучување на претплатниците. Со оглед на карактерот на проблемот и практично неможноста со сигурност да се утврди дали од предметниот претплатнички број навистина претплатникот користел услуги од телефонските броеви од серијата 0500 или тоа е сторено со злоупотреба на поединци, Народниот правобранител се залагаше за воведување можност да се стави забрана на претплатничкиот број за бирање на броевите од серијата, по претходно поднесено писмено барање од претплатникот ослободено од плаќање на дополнителни трошоци. Ваквите заложби на Народниот правобранител беа прифатени од страна на јавното претпријатие.

Народниот правобранител со свое соопштение, преку средствата за јавно информирање ги извести граѓаните за погоре наведената можност, а воедно заради помасовно информирање на граѓаните за таквата потреба му укажа и на јавното претпријатие.

4.16. Здруженија, организации и други правни лица чии одлуки и дејствија не се во надлежност на Народниот правобранител

Во извештајниот период во канцеларијата на Народниот право-бранител беа примени и регистрирани 95 претставки, а заедно со пренесените 6 во работа беа вкупно 101 претставка кои по својата содржина се однесуваа на акти и дејства донесени и преземени од страна на здруженија, организации, трговски и други правни субјекти над кои Народниот правобранител нема законски овластувања да постапува. Од тие причини, а поради тоа што не е констатирана повреда на правото на подносителите од органи на државната управа или од органи и орга-низации со јавни овластувања по 81 претставка постапката е запрена така што 62 претставки се отфрлени, во 5 случаи претставките биле анонимни, а во 14 случаи претставките се решени на друг начин, односно истите се доставени на надлежниот орган.

Најчесто граѓаните во претставките се жалеа на повреда на нивните законски права од нивните работодавци во трговските друштва, здруженија на граѓани и други правни или физички субјекти и други субјекти кон кои Народниот правобранител нема законски овластувања.

Во овие случаи доколку Народниот правобранител оценеше дека може да стане збор за повреда на правата, а има место за интервенција од надлежен инспекциски орган, преземаше мерки за заштита на правата на граѓаните. Во овој смисол одреден дел од ваквите претставки се доставени на надлежност на Јавното правобранителство на Република Македонија или на надлежниот основен јавен обвинител.

Граѓаните се обраќаа во канцеларијата на Народниот правобранител со барања што се однесуваа на одлуките и постапките што овие правни лица ги преземаат во постапките за засновање и престанок на работен однос, прераспоредување од едно на друго работно место, неплатени придонеси за пензиско, инвалидско и здравствено осигурување, несоодветна примена на прописите за технолошко-структурални промени на работодавците и друго.

5 СОРАБОТКА СО ОРГАНИТЕ НА ДРЖАВНАТА УПРАВА И ДРУГИТЕ ОРГАНИ И ОРГАНИЗАЦИИ ШТО ИМААТ ЈАВНИ ОВЛАСТУВАЊА

Соработката на Народниот правобранител со органите на државната управа и другите органи и организации што имаат јавни овластувања пред кои надлежно постапува и оваа година не е на потребното ниво. Народниот правобранител во текот на годината правеше напори да се воспостави неопходната соработка со укажување дека таа мора да биде на потребното ниво бидејќи е од особен интерес за граѓаните и е во правец на заштитата на уставноста и законитоста како основни начела на правната држава и како основ на актите и дејствата на овие органи и организации заради остварување на слободите и правата на граѓаните, што е законска обврска на сите чинители.

Во овој контекст минатата година Народниот правобранител преку писмените барања упатени до органите и организациите бараше ажурност во постапувањето и почитување на дадените препораки, мислења, предлози и извештаи. Во овој правец одржани се средби со некои раководни и службени лица во овие органи и една средба со министерот за урбанизам и градежништво, меѓутоа повеќето иницијативи и барања на Народниот правобранител за средби со другите министри останаа нереализирани.

Тоа што е карактеристично, а што треба да се потенцира е неприемчивиот и некооперативниот однос на некои од раководителите и службениците кога Народниот правобранител се обидуваше да воспостави контакт и да изврши увид во списите за кои беше поднесена претставката. Имено, честопати овие лица го сокриваа своето присуство, а нивните соработници даваа погрешни или непотполни информации. За да се воспостави потребната соработка, а со цел да се поедностави работата и комуникацијата со органите, Народниот правобранител во текот на месец август до сите министерства достави барање да се определи компетентна личност со која би контактирал во разрешувањето на проблемите и барањата на граѓаните, а се однесуваат на тоа министерство. Некои министерства ја поздравиле таа идеја и веднаш одговорија, а некои тоа се уште не го сториле.

Согласно Законот за народниот правобранител, ако органот на државната управа или друг орган и организација со јавни овластувања не го известат Народниот правобранител за спроведувањето на неговите предлози, препораки или сугестии или пак истите само делумно ги прифатат, Народниот правобранител за тоа може да го известат непосредно повисокиот орган, надлежното министерство, Владата на Република Македонија, а со посебен извештај и Собранието на Република Македонија или предметот јавно да го објави. Во текот на оваа година заради непостапување или ненавремено постапување по барањата и интервенциите Народниот правобранител ги користеше овластувањата од Законот и до Владата на Република Македонија достави 38 извештаи со предлог-мерки за надминување на ваквите состојби. Меѓутоа Владата не постапи по извештаите, ниту пак за тоа го информираше Народниот правобранител. За изнесените состојби со посебен извештај беше информирана и Постојаната анкетна

комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот при Собранието на Република Македонија по чија интервенција само дел од органите постапија по барањата на Народниот правобранител.

Ваквата состојба неминовно налага потреба од преземање поенергични мерки и активности од страна на Собранието на Република Македонија со цел да им се укаже на органите и организациите на нивната законска обврска да постапат по интервенциите на Народниот правобранител. Во овој контекст и во оваа прилика им се препорачува на органите и организациите дека доколку и понатаму продолжат да се однесуваат на ваков начин Народниот правобранител покрај информирањето на Собранието на Република Македонија и јавно преку медиумите ќе ги повикува и критикува сите службени и одговорни лица кои незаконито, неправилно или на друг начин недозволено се однесуваат при остварувањето на правата на граѓаните, што е негово законско овластување од член 23 од Законот за народниот правобранител.

6 УВИД ВО СОСТОЈБИТЕ СО ПОЧИТУВАЊЕТО НА ЧОВЕКОВИТЕ ПРАВА ВО УСТАНОВИТЕ ВО КОИ СЛОБОДАТА НА ДВИЖЕЊЕ Е ОГРАНИЧЕНА

Во рамките на законските овластувања и програмските определби како и минатата така и оваа година Народниот правобранител изврши посети и увиди во неколку установи во кои се сместени лица на кои слободата на движење им е ограничена.

Целта на овие посети и увиди беше Народниот правобранител да се запознае со условите за престој и сместување, хигиената, услугата, исхраната, облеката, спортско-рекреативните активности, работното ангажирање, здравствената заштита, образованието, односот на службените лица и сите други права што произлегуваат од законите и подзаконските акти. По извршените увиди доколку Народниот правобранител констатираше неправилности и незаконитости или други повреди изготвуваше записник со предлог-мерки што го доставуваше до надлежните државни органи со цел истите да постапат по предложените мерки. По извесен период се вршеше повторен увид со цел да се утврди дали е постапено по записникот и предложените мерки. Доколку Народниот правобранител констатираше дека не е постапено за тоа ја информираше Владата и Собранието на Република Македонија.

Оваа година извршен е повторен увид и посета во Казнено-поправната установа “Идризово” и Затворот “Скопје”-Скопје, а беа посетени и беше извршен увид во: Психијатриската болница “Скопје”, Специјалниот завод за ретардирани лица во Демир Капија, Јавната здравствена организација-Психијатриска болница за душевни болести Демир Хисар, Психијатриската болница за душевни болести “Негорци”-Гевгелија, Јавната установа-Детски дом “11 Октомври” и Јавната установа за згрижување деца со воспитни и социјални проблеми.

6.1. Казнено-поправна установа -Идризово и Затвор -Скопје

Во текот на 1999 година Народниот правобранител изврши посета на казнено-поправни и воспитно-поправни установи во Републиката со цел да ги согледа состојбите со почитувањето на човековите права во овие установи во кои слободата на движење е ограничена согласно законската регулатива и карактерот на истите. При посетата беше констатирано дека условите за престој и сместување на осудените лица во Затворот Скопје, а особено во Казнено-поправната установа “Идризово” се на многу ниско ниво и како такви не даваат можност за вистинска ресоцијализација на осудените лица што претставува една од целите на казнувањето и казнената политика. Затечените услови во кои се наоѓаат затворениците во овие две установи не обезбедуваа услови за создавање здрави личности кои по напуштањето на установата без поголеми тешкотии би се вклопиле во нормалните текови на животот. Неспорно е дека констатираните состојби се должат пред се на лошата финансиска состојба на установите, но не треба од вид да се испуштат и субјективните слабости што со години

се присутни, а првенствено се однесуваат на организирањето на службите во овие две установи за истите правилно да функционираат во согласност со Законот за извршување на санкциите и куќните редови, а што се одразува на севкупното живеење во нив. Исто така констатирано е отсуство на редовна контрола и надзор од страна на надлежните органи што е причина за нецелосна имплементација на Законот за извршување на санкциите и на другите подзаконски акти кои се релативно усогласени со европските стандарди.

Врз основа на констатираните состојби Народниот правобранител на Министерството за правда и Управата за извршување на санкциите им предложи мерки кои би придонеле за надминување на констатираните неповолни состојби притоа укажувајќи на неопходноста од реконструкција или реновирање на сместувачките капацитети и со тоа подигање на стандардот на сместување на повисоко ниво, на обезбедување на потребниот прибор за исхрана, на потребата од набавка на постелнина, облека и обувки за затворениците, на потребата од одржување на повисоко ниво на лична и колективна хигиена, на посоодветна здравствена заштита со обезбедување лекови заради редовна терапија на болните, поквалитетна исхрана во согласност со предвидените нормативи, на потребата од работно ангажирање на лицата кои тоа го бараат, да се разгледаат можностите од рационално користење на затворските капацитети во Републиката со тоа што во установите во кои има можност да се префрлат осудени лица од установи во кои нивниот број ги надминува реалните капацитети, со овозможување на прогресирање на осудениците од установи од затворен во установи од полуотворен или отворен тип, на потребата од укажување потребна правна помош на осудените лица како и на потребата од издвојување на малолетните од полнолетните лица и друго.

На крајот на извештајната година Народниот правобранител повторно ги посети овие установи при што констатирано е дека е направена промена само на раководните лица, но не и на условите во кои живеат затворениците.

Поради тоа и во оваа прилика ќе потсетиме на покарактеристичните повреди и неправилности што ги забележавме при повторната посета во Казнено-поправната установа “Идризово” и Затворот Скопје. Имено, се уште во овие установи во просториите за престој и во спалните соби се сместени по 16 лица, еден воспитач работи со 100 лица, надвор од законот се применува дисциплинска мерка “засилен надзор” која се спроведува во многу лоши услови кои го деградираат човековото достоинство, има незаконска употреба на физичка сила како метод на превентива која ја користат припадниците на службата за обезбедување за дисциплинирање на осудениците, нема обезбедено доволен број телефонски говорници и разговорот се уште е ограничен, нема обезбедено доволен број на телевизори со што на осудените од другите националности би им се овозможило следење на телевизиска програма на соодветниот јазик, во Затворот Скопје просториите и условите за сместување на притворените лица се уште се такви што придонесуваат лицата да се чувствуваат понижено и деградирано.

Во извештајот посебно ќе го издвоиме прашањето на употребата на јазикот на граѓаните кои добиле дозвола да го посетат притвореното лице. Имено, согласно Законот за кривична постапка дозвола за посета на притвореното лице дава истражниот судија, меѓутоа се случува граѓанинот на кого му е дадена дозвола да не го познава македонскиот јазик и поради тоа во затворот е спречен посетата да ја изврши на јазикот кој го познава.

Со оглед дека ова прашање не е регулирано во Законот Народниот правобранител побара од одговорните лица во затворите при посетите да определуваат службени лица кои го познаваат соодветниот јазик, а од Министерството за правда ова прашање да се регулира во соодветната законска регулатива.

Поради изнесеното со сета сериозност за состојбите во кои функционираат овие две установи Народниот правобранител препорачува преземање

итни и неодложни мерки за надминување на изнесените негативни состојби кои во иднина лесно може да предизвикаат несакани последици.

6.2. Психијатриската болница”Скопје”(Бардовци)

Во рамките на своите активности во првата половина на минатата година Народниот правобранител ја посети и Психијатриската болница “Скопје”-Скопје во која се упатуваат на лекување душевно болни лица, како и лица на кои со судска одлука им е изречена заштитна мерка Задолжително лекување на алкохоличари и наркомани.

Од разговорот со раководните лица на оваа здравствена установа беше констатирано дека сместувачкиот капацитет изнесува 1200 кревети и дека 450 вработени од кои 54 лекари и 250 медицински сестри се грижат за здравствената состојба и вршат медицински третман на 1238 пациенти, од што произлегува дека сместувачкиот капацитет е преисполнет. Ваквиот капацитет, според наводите на персоналот, не одговара на потребите бидејќи бројот на лица на кои им е потребен ваков вид на здравствена заштита, особено на зависници од дрога или алкохол постојано се зголемува што неминовно ја налага потребата од зголемување на сместувачкиот капацитет на оваа установа како единствена од ваков вид во Републиката.

Болните во установата се сместени во Центар за зависници наменет за пациенти-зависници од дрога и алкохол, Центар за психотерапија за лекување на душевно болните лица од полесен степен на душевно заболување и Геријатриски центар.

Болницата работи во тешки финансиски и материјални услови со оглед на висината на средствата што биле определени со Буџетот на Република Македонија за оваа здравствена установа за извештајната година кои, според раководните лица, се недоволни за обезбедување повисок стандард на сместување, нега и рехабилитација.

Од разговорот со дел од пациентите во Центарот за зависници не беа констатирани забелешки на нивниот третман од страна на медицинскиот персонал, но имаше забелешки на однесувањето на припадниците на полицијата кога е барана нивна интервенција.

Претходната констатација дека бројот на зависници од дрога во последно време рапидно расте, а процесот на лекување од ваков вид на зависности е долготраен и скап, според Народниот правобранител наметнува потреба досегашниот рок од 30 дена на здравствената услуга за лекување, односно рехабилитација од болести на зависност покриен со задолжително здравствено осигурување значително да се зголеми.

6.3. Специјален завод за ретардирани лица во Демир Капија

Специјалниот завод за ретардирани лица во Демир Капија беше по-сетен во текот на месец јуни. Оваа установа има статус на јавна установа и претставува специјален завод единствен од таков вид во Република Македонија каде се сместуваат лица со тешка и најтешка ментална и физичка ретардација.

При посетата се констатира дека во заводот се сместени 442 пациенти од кои 120 во одделението за полесни случаи, а 322 во Одделението за потешки и најтешки случаи на ментална и физичка ретардација. За хоспитализираните лица се грижи медицински персонал од вкупно 79 вработени од кои само еден лекар-специјалист, 13 медицински сестри, еден лаборант, еден физиотерапевт и 63 негувателки. Имајќи го предвид бројот на хоспитализирани лица и карактерот на

заболувањата, констатиравме дека е потребно итно да се преземат мерки за зголемување на бројот на медицинскиот персонал. Од сознанијата добиени од разговорот со вработените во установата произлезе дека за овој проблем било запознато Министерството за труд и социјална политика, но истото се уште не презело никакви дејства за надминување на проблемот.

Во однос на просторните услови за сместување и опременоста на установата, констатирано е дека истите се на ниво кое не обезбедува соодветен третман и услови за живеење. Имено, објектите се од павиљонски тип, изградени пред повеќе години и со дотраена опрема стара повеќе од 30 години. Особено е загрижувачка состојбата со условите за сместување и опремата во одделението каде се сместени пациентите со најтешка ментална и физичка ретардација.

Финансиските средства што се обезбедуваат преку некои невладини и хуманитрани организации се минимални и недоволни за реновирање и тековно одржување на објектите, како и за замена на дотраената опрема.

Врз основа на изнесеното останува констатацијата дека Министерството за труд и социјална политика треба да преземе соодветни мерки и активности за надминување и подобрување на состојбите пред се со обезбедување на финасиски средства.

6.4. Јавна здравствена организација- Психијатриска болница за душевни болести Демир-Хисар

Психијатриската болница за душевни болести Демир-Хисар беше посетена во текот на месец март. Болницата постои од 1952 година и поголем дел од објектите за сместување и хоспитализација на пациентите датираат од тоа време, а некои се градени пред подолг временски период. Во оваа болница се хоспитализираат душевно болни лица, наркомани и лица на кои со судска одлука им е изречена мерка за безбедност-задолжитено лекување на алкохоличари и наркомани. Сместувачкиот капацитет е до 500 пациенти и воглавно оваа бројка на хоспитализирани се движи во тие рамки. За пациентите се грижат вкупно 170 здравствени работници.

Од разговорот со одговорните лица во болницата, со повеќето хоспитализирани лица, како и од она што можеше да се види на лице место констатирано е дека во основа состојбите за сместување и хоспитализација на лицата кои се наоѓаат во оваа установа е добра и ги задоволува потребните стандарди. Меѓутоа постојат одделни проблеми и тешкотии што беа изразени особено во недостаток на средства за реновирање и тековно одржување на објектите во функционална состојба. Треба да се потенцира дека оваа година една хуманитарна холандска фондација обезбедила средства за изградба на објект што ќе служи за рекреација и забава на овие лица. Исто така беше нагласен и проблемот со непостоење на соодветна служба за обезбедување на лицата на кои им е изречена мерка за безбедност, како и притворените лица врз кои треба да се изврши невропсихијатриско вештачење.

И покрај констатацијата дека состојбите во оваа установа се добри оцена е дека ваквата состојба, особено со одржувањето на објектите и другите нужни тековни потреби треба и понатаму континуирано да се следи и по потреба да се интервенира со соодветни средства, што се разбира е основна задача и надлежност на Министерството за труд и социјална политика. Исто така потребно е неопходно да се обезбедат средства за воспоставување служба за обезбедување на лицата против кои се води кривична постапка, а во установата се упатени заради невропсихијатриско вештачење.

6.5. Психијатриска болница за душевни болести “Негорци”-Гевгелија

Во оваа болница увидот и посетата е извршен во текот на месец април. Болницата е основана и функционира од 1970 година и просторно е сместена во четири објекти од павиљонски тип, кои претходно биле воени касарни, со капацитет од 250 болни, кој број е секогаш максимално пополнет. За хоспитализираните лица се грижи персонал од вкупно 100 лица, од кои само 8 здравствени работници-доктори специјалисти, 44 медицински сестри, 14 болничари, 2 социјални работника, 1 психолог и други.

Од разговорот со одговорните лица, медицинскиот персонал и хоспитализираните лица констатирано е дека условите за сместување, престој и хоспитализација на овие лица се во основа добри. Меѓутоа како и во Психијатриската болница во Демир Хисар и во оваа болница постојат проблеми и тешкотии во врска со престојот и обезбедувањето на лицата на кои им е изречена мерка за безбедност и лица за кои се води кривична постапка, а поради немање соодветни простории и посебна чуварска служба истите се упатени во установата заради невропсихијатриско вештачење.

Исто така потребно е кадровско екипирање со соодветен стручен кадар бидејќи беше очигледно дека постоечкиот не може да ги задоволи потребите како и редовно да се обезбедуваат средства за тековно одржување и реновирање на објектите на установата и покрај тоа што во моментот на увидот се вршеше реновирање на објектите со средства обезбедени од една британска хуманитарна организација.

Народниот правобранител се надева дека по укажаните состојби надлежното министерство ќе преземе соодветни мерки и активности за подобрување на состојбите во оваа установа.

6.6. Јавна установа-Детски дом-“11 Октомври”-Скопје

Установата за згрижување на деца без родители и родителска грижа “11 Октомври”-Скопје беше посетена во текот на месец ноември. Целта на посетата беше запознавање на децата со нивните права гарантирани со Конвенцијата за правата на детето и улогата и функционирањето на институцијата Народен правобранител, особено на Одделението за заштита на децата и неговата улога во заштитата на правата на децата.

Запознавањето со правата беше организирано низ информативен разговор, односно активно учество на децата со цел да се добијат сознанија за нивните мислења, ставови и потреби. Од разговорот констатирано е дека децата добро ги познаваат своите права и обврски и во однос на тоа имаа изградено свој став.

Инаку децата немаа забелешки по однос на условите во установата, но истакнаа незадоволство во врска со исхраната како во поглед на квалитетот така и на количината. Исто така беше укажано на несоодветен, неприемчив и незаинтересиран однос на некои од воспитувачите во установата.

На одговорните лица на установата им беше укажано да се преземат мерки и активности храната количински и квалитетно да се подобри и да се преземат мерки за подобрување на односот на воспитувачите кон децата. Од страна на директорката беше ветено дека овие недостатоци ќе бидат отстранети.

6.7. Јавна установа за згрижување деца со воспитни и социјални проблеми-Скопје

Установата за згрижување на деца со воспитни и социјални проблеми-Скопје беше посетена во месец февруари 2000 година. Установата постои 40 години и е фомирана од страна на Министерството за труд и социјална политика.

При посетата констатирано е дека во установата можат да бидат сместени 90 деца, меѓутоа во просек секогаш се сместени околу 60 деца поделени во 3 машки и 2 женски групи. Во установата се вработени 25 лица од кои 11 воспитувачи, 3 педагози, 2 психолога, 2 социјални работници, 1 дефектолог и 3 наставници по музичко, физичко и ОТП.

Во установата по правило се згрижуваат деца од 7 до 18-годишна возраст, но понекогаш се прават исклучоци и тоа особено за оние деца кои по наполнети 18 години немаат никакви услови за самостоен живот. Најчесто во установата се згрижуваат деца од семејства со низок социјален статус, особено деца од дисфункционални семејства, деца со воспитни проблеми, злоставувани и злоупотребувани деца и деца со воспитни проблеми. Околу 30 до 40% од децата се со лесна ментална ретардација.

Констатирано е дека децата се комплетно згрижени како во однос на исхраната и облеката така и во однос на здравствената заштита и образованието. Установата функционира 24 часа со постојана грижа на воспитувачите. Општа констатација е дека условите и третманот на децата во установата се стандардни и дека се прават напори овие услови да бидат подобри. Во тој правец веќе биле обезбедени средства за реновирање и внатрешно уредување на објектите од повеќе невладини хуманитарни организации.

7 ДРУГИ АКТИВНОСТИ НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ

7.1. Активности на Народниот правобранител за време на локалните избори

Во текот на месеците септември и октомври во општините, како единици на локалната самоуправа, и градот Скопје беа организирани и одржани локални избори. Со цел да им помогне на граѓаните во остварувањето на нивното избирачко право Народниот правобранител организираше дежурства во двата изборни круга кои претходно ги најави преку медиумите. Целта беше на граѓаните кои не беа доволно информирани и запознати со избирачкото право да им се дадат потребните информации и да им се помогне доколку истите за тоа имаа потреба.

За време на двата изборни круга Народниот правобранител не прими писмени претставки, но имаше околу 40 телефонски јавувања од граѓани и од една политичка партија. Граѓаните вообичаено бараа појаснување за начинот на гласањето, некои се жалеа дека не биле евидентирани во избирачките списоци, некои бараа да им се овозможи да гласаат без избирачка легитимација, патна исправа или лична карта наведувајќи дека некои од овие документи ги изгубиле, а некои посочуваа на неправилности во гласањето.

На сите овие граѓани им беше дадена соодветна стручна помош и беа упатувани на органите и телата преку кои требаше да ги остварат своите избирачки права, а на политичката партија Демократска алијанса на Албанците во Македонија во врска со поплаката за нерегуларностите во гласачкото место с. Црн Врв им беше укажано дека можат да вложат приговор до надлежната изборна комисија во рокот предвиден со закон.

Тоа што е карактеристично за овие избори, за што јавноста беше информирана преку средствата за јавно информирање, е дека во голем број избирачки места во Републиката локалните избори не беа безбедносно и соодветно законски организирани поради што беа направени големи неправилности и незаконитости пропратени дури и со физички пресметки што резултираа со едно убиство и неколку тешко и лесно повредени лица. Заради ваквите состојби изборите на повеќе изборни места од страна на судските органи беа поништени и неколкупати повторени, меѓутоа состојбите во следните изборни кругови значително не се подобрија поради што до надлежните јавни обвинителства беа поднесени повеќе кривични пријави, за чиј исход јавноста до сега не е информирана. Ваквите состојби беа констатирани и од повеќе набљудувачки мисии на странски и домашни организации и асоцијации што работат на полето на заштитата на човековите слободи и права.

7.2. Соработка и контакти со меѓународни организации, здруженија, асоцијации и нивни претставници

Во извештајниот период Народниот правобранител оствари бројни средби со повеќе претставници на меѓународни организации, асоцијации и здруженија кои ја посетија канцеларијата на Народниот правобранител. На овие средби се покажа голем интерес за оваа институција и за нејзиниот делокруг на работа, разменети се корисни мислења и искуства за нејзиното функционирање, а покренати се и иницијативи за разгледување на одделни практични прашања и нивно разрешување. Во сите средби неподелена беше оцената за функцијата, карактерот и значењето на институцијата Омбудсман што таа го има во светот. При средбите претставниците на меѓународните организации, асоцијации и здруженија изразија целосна подготвеност за соработка и давање соодветна помош со цел оваа институција успешно да ги извршува своите уставни и законски овластувања. Претставници на Европската унија, Советот на Европа и ОБСЕ покажаа особен интерес за условите и можностите за самостојно и независно вршење на функцијата.

Во извештајната година остварени се средби со:

- **г. Џон Пени**, прв советник во канцеларијата на постојаниот пратеник на Европската комисија во Европската унија;
- **г-ѓа Рената Дубини**, шеф на Одделот за правна заштита на Високиот комесаријат за бегалци на Обединетите нации (УНХЦР);
- **г. Јурис Синка**, известител за Република Македонија и претседател на Комисијата за надворешна политика на Парламентот на Република Летонија и претставник на Мониторинг мисијата на Парламентарното собрание на Советот на Европа;
- **г. Тимо Копонен**, амбасадор на Финска;
- **г-ѓа Светлана Гелева**, началник на Одделението за ЦЕ и ОБСЕ во Министерството за надворешни работи на Република Македонија и национален офицер за врска во ЕКРИ;
- **г. Лаури Лехтимаја**, Парламентарен Омбудсман на Финска;
- **г. Тронд Ваге**, Омбудсман за деца во Норвешка и претседавач на Европската мрежа на омбудсмани за деца (ЕНОК);
- **г. Јержи Свиктевич**, заменик-омбудсман на Република Полска;
- **г. Пол Скот**, советник во Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД);
- **г. Хенрик Вахлберг и г. Пирко Лахти**, претставници на делегација на Светската здравствена организација со седиште во Хелсинки-Финска;
- **г-ѓа Ингрид Вик**, претставник на Хелсиншкиот комитет и на Министерството за надворешни работи на Норвешка;
- **г. Паул Милер и г-ѓа Габриела Делбар**, претставници на Амнести Интернешнал во Скопје;
- **г. Дагфин Аднанс и г. Јан Коплер**, претставници на Европската мониторинг мисија во Скопје.

7.3. Студиски посети, стручно едукативни советувања и состаноци

Народниот правобранител и оваа година оствари повеќе работни средби, студиски посети и учествуваше на повеќе едукативни советувања. При овие средби

разменети се искуства на планот на заштита на правата и слободите на граѓаните, корисни мислења од функционирањето на овие институции и материјали и стручна литература корисни за постапување во практиката, а покренати се и иницијативи за разгледување на некои практични прашања и нивно разрешување. Народниот правобранител учествуваше и на неколку советувања и средби од интерес за функционирањето на оваа институција. Од бројните остварени студиски посети, советувања и состаноци ги издвојуваме следните:

- Студиска посета на Британската асоцијација за Централна и Источна Европа во Лондон;
- Студиска посета на Парламентарниот Омбудсман и други владини и невладини организации и асоцијации кои се занимаваат со заштита на човековите права во Шведска;
- Семинар на тема “Обмудсман институцијата во Европа и предизвици за консолидација на демократијата” во рамките на првата Тркалезна маса на Пактот за стабилност на Југоисточна Европа одржан во Ати-на;
- Договорна средба во рамките на “Пактот за стабилност за Југоисточна Европа” во организација на Советот на Европа, одржана во Будим-пешта;
- Годишна конференција на Интернационалниот Омбудсман Институт одржана во Дурбан, Јужна Африка;
- Годишен состанок на Европската мрежа на омбудсмани за деца (ЕНОК) во Брисел и др.

7.4. Советувања и состаноци одржани во Републиката

Во текот на извештајната година Народниот правобранител и неговите заменици зедоа учество на работни средби и советувања одржани во Републиката и тоа на:

- Семинарот на тема: “Проблеми на сопствениците на становите во колективните станбени згради” во организација на Организацијата на потрошувачите на Македонија;
- Семинарот на тема: “Имплементација на Законот за заштита на потрошувачите” во организација на Организацијата на потрошувачите на Македонија;
- Работилницата на тема: “Европската конвенција за човековите права и нејзината примена на бегалците и азилантите”, во соорганизација на Советот на Европа и УНХЦР;
- Состанокот на тема: “Трговија со жени”, во организација на ОБСЕ;
- Семинарот во врска со измените и дополнувањата на Законот за државјанство на Република Македонија во организација на Министерството за внатрешни работи;
- Научниот собир за заштита на уличните деца/децата на улица во организација на Ресурсниот центар при Институтот за социјална работа и социјална политика на Филозофскиот факултет во Скопје;
- Семинарот на тема “Улични деца/деца на улица” во организација на невладината организација “Феликс” од Битола;
- Обуката за тренери за детски права во организација на УНИЦЕФ;
- Семинарот за малолетничко правосудство во организација на УНИЦЕФ, Интернационално малолетничко правосудство, невладината организација Интернационална заштита на децата од Женева и невладината

- организација Совет за превентива против малолетничка деликвенција од Кавадарци;
- Семинарот на тема “Борба против трговијата со бело робје” во организација на невладината организација “Каритас”-претставништво во Скопје;
- Учество во кампањата за борба против семејното насилство во организација на Сојузот на организации на жени на Република Македонија и др.

7.5. Соработка со невладини организации

Дејствувајќи и пошироко на полето на заштитата на правата на граѓаните Народниот правобранител воспостави тесна соработка и со невладините организации, асоцијации и здруженија кои работат во правец на заштитата на слободите и правата на граѓаните. Со оглед на тоа што невладините организации во своето делување не се ограничени т.е. лимитирани со закон тие можат пошироко да се занимаваат со одредени проблеми во општеството со кои граѓаните се сретнуваат. Тоа значи дека овие организации можат да ги следат, односно да ги набљудуваат состојбите во општеството во секој сегмент и од секој аспект и да даваат свои мислења и предлози за подобрување на состојбите.

Воспоставена е соработка и некои невладини организации што дејствуваат на територијата на Република Македонија веќе го известуваат Народниот правобранител за повреди на човековите права врз основа на кои Народниот правобранител презема дејства преку надлежните органи со цел да утврди дали постојат повреди и доколку постојат во рамките на своите надлежности презема соодветни мерки.

Ваквиот начин на соработка помеѓу невладините организации и канцеларијата на Народниот правобранител значи обезбедување на демократскиот принцип на транспарентност во работата на јавните служби и јавните претпријатија од една страна и нивниот третман кон граѓаните од друга страна што претставува основен услов за функционирање на едно демократско општество во кое граѓанинот е поставен на централното место.

Оваа соработка помеѓу Народниот правобранител и невладините организации треба и понатаму да се продлабочува дотолку повеќе што заедничката цел е иста, заштита и помош во остварувањето и заштитата на човековите слободи и права.

Оваа година Народниот правобранител воспостави поблиска соработка со повеќе невладини организации, особено со: канцеларијата на УНИЦЕФ во Република Македонија; Хелсиншкиот комитет за човекови права на Република Македонија; Сојузот на организацијата на жени на Република Македонија; Нансен Дијалог Центар; “Каритас”-претставништво во Скопје; Советот за превентива против малолетничката деликвенција во Кавадарци; Сојузот за грижа и воспитување на децата; “Феликс”-Битола; Сојузот на жените ромки во Република Македонија “Есма”; Здружението за заштита на правата на детето од Скопје; “ХОПС” заштита на децата од употреба на дрога во Скопје; канцеларијата на Амнести Интернешнал во Република Македонија; Хуманитарното и добротворно здружение на ромите “Месечина” од Гостивар и други.

8 ПРЕТСТОЈНИ АКТИВНОСТИ НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ

Програмирајќи ги задачите, работите и активностите за претстојниот период Народниот правобранител пред се ќе настојува да ги заврши сите работи што беа започнати, односно делумно завршени оваа година. Во овој контекст и понатаму ќе се настојува да се изнаоѓаат ефикасни форми, методи и начини за побрзо, поефикасно и поефективно постапување по претставките, а ќе се продолжи и со веќе изградениот метод на континуирана посета на граѓаните на подрачјата на единиците на локалната самоуправа низ Републиката. Заради поекономичен пристап на граѓаните до институцијата Народен правобранител ќе се настојува да се обезбедат услови за воспоставување бесплатна телефонска линија.

Тригодишното постоење и дејствување на Народниот правобранител покажа дека од суштинско значење за ефикасно и ефективно остварување на функцијата е соработката што Народниот правобранител треба да ја има со органите на државната управа и со другите органи и организации со јавни овластувања врз кои надлежно постапува. На овој план и покрај преземените мерки и активности и во иднина ќе треба да се изнаоѓаат форми и методи за воспоставување поблиска соработка со овие органи која, се разбира, ќе биде од интерес како за граѓаните и органите на државната управа така и за Народниот правобранител.

На планот на соработката Народниот правобранител и понатаму ќе соработува и ќе воспоставува поблиска комуникација и со другите владини и невладини организации, асоцијации и здруженија и заедно со нив ќе настојува како краткорочно така и долгорочно програмски и континуирано взаемно да дејствува на планот на обезбедувањето, заштитата и особено едукацијата на граѓаните за нивните слободи и права.

На нормативен план Народниот правобранител ќе настојува со свое учество да придонесе во изработката на законската регулатива во Републиката и тоа во оној дел во кој од практичното работење ќе се покаже дека има место за нормативно усогласување, дополнувања, како и усогласување на домашното законодавство со меѓународните стандарди и донесените меѓународни акти и документи се заради успешно остварување на правата и слободите на граѓаните.

Исто така особено внимание ќе се посвети и на користењето на средствата за јавно информирање коишто во изминатиов период се покажаа како многу значаен и ефикасен инструмент кој му стои на располагање на Народниот правобранител, а пред се поради силата на дополнителниот притисок што тие можат да го извршат во правец на остварувањето и заштитата на правата на граѓаните.

Дејствувајќи превентивно во остварувањето на функцијата Народниот правобранител и пошироко ќе ги следи состојбите во областа на остварувањето и заштитата на слободите и правата на граѓаните и по службена должност ќе врши увид и надзор во органите и организациите пред кои надлежно постапува со цел да има целосен увид во состојбите на остварувањето и заштитата на слободите и правата на граѓаните.

9 ПРИМЕРИ ОД ПРАКТИЧНОТО РАБОТЕЊЕ

9.2.-1 НП 463/00

Н.П. поднесе претставка во која наведе дека пред Министерството за внатрешни работи подолго време е во тек постапка по повод негово барање за прием во државјанство на Република Македонија, но се уште нема добиено одговор. Со оглед на тоа што сметаше дека постапката неосновано се одолговлекува со што му се повредуваат Уставните и законските права, побара интервенција на Народниот правобранител.

Во текот на постапката се констатира дека подолго време од Дирекцијата за безбедност и контраразузанавање не е доставено мислење. Поради тоа Народниот правобранител покрај повеќето писмени и усни интервенции до Управата за државјанство упати посебно барање со укажување и до Дирекцијата заради забрзување на постапката за давање на мислење. По доставувањето на ова укажување и соодветните предлози за постапување по барањето на граѓанинот беше донесено решение со кое се удоволи неговото барање.

9.2.-2 НП.бр 47/00

Б.Ц. и С.М. од Скопје во претставката побараа интервенција од Народниот правобранител заради тоа што од страна на Министерството за внатрешни работи времено им биле одземени музички инструменти при што, иако поминале неколку години од одземањето, против нив не била покрената судска постапка, но и покрај тоа времено одземените предмети не им се вратени.

Народниот правобранител постапувајќи по претставката со повеќе дописи и разговори со поголем број лица во Министерството утврди дека наводите се точни, поради што инсистираше одземените предмети да им се вратат на сопствениците. Меѓутоа по долгите преписки и повеќето контакти со службени лица во Министерството, Народниот правобранител е известен дека предметите се продадени и дека не постојат можности да им се вратат, на подносителите на претставката. Народниот правобранител по ваквиот одговор упати препорака во која укажа на незаконското постапување на Министерството за внатрешни работи со времено одземените предмети и побара да им се исплати надометок во висина на вредноста на одземените предмети, при што од Министерството беше известен дека тоа треба да се оствари преку суд. Со оглед на ваквиот одговор Народниот правобранител повторно писмено, а и во непосредни контакти укажа дека на подносителите треба да им се исплати надоместок за одземените предмети и дека не би требало да се изложуваат на трошоци за водење судска постапка, со оглед на тоа што е неспорно дека предметите се времено одземени и дека треба се вратат. По овие укажувања Министерството прифати да им ги надомести средствата за одземените предмети, за што беше побарано граѓаните да поднесат барање, што беше и направено.

9.2.-3 НП 928/00

М.С. од Скопје поднесе претставка во која наведе дека од 1992 година во тек е постапка пред Министерството за внатрешни работи за утврдување на државјанство на Република Македонија, која неоправдано се одолговлекува, а со тоа му се повредуваат Уставните и законските права. Во текот на постапката што ја покренала Народниот правобранител констатира дека подносителот на претставката е роден во Скопје, потекнува од родители родени

во Република Македонија државјани на истата, како и дека подносителот на барањето бил во редовен работен однос.

Со оглед на напред наведеното се утврди дека граѓанинот ги исполнуваше сите услови предвидени со Законот за државјанство на Република Македонија, но и покрај тоа постапката за утврдување на неговото државјанство пред органите на Министерството за внатрешни работи неоправдано се одолговлекуваше од 1992 година. По преземените дејства од страна на Народниот правобранител Министерството за внатрешни работи со писмо бр. 27-19217/5-2000 го известува Народниот правобранител дека е донесено решение со кое се констатира дека граѓанинот М.С.е државјанин на Република Македонија.

9.2.-4 НП 625/00

Т.И. од Скопје, поради оневозможување да прибави документација се обрати до Народниот правобранител со цел од Министерството за внатрешни работи да го прибави Посебниот извештај сочинет врз основа на дополнително дадените изјави на учесниците во сообраќајна незгода што му беше потребен за остварување материјален надомест од осигурителна компанија.

Народниот правобранител по две обраќања до Секторот за аналитика и информирање при Министерството за внатрешни работи-Скопје со укажување на законската обврска на надлежниот орган да достави примерок од документацијата на подносителот и неговата потреба од истата, успеа да го прибави Посебниот извештај и истиот му го достави на подносителот.

9.4.-1 НП 595/00

М.Ш. од Охрид поднесе претставка со која побара интервенција од Народниот правобранител поради тоа што бил задолжен да плати данок на приходи од имот и имотни права за издавање на деловен простор при што висината на данокот била пресметана врз основа на погрешно утврдена фактичка состојба.

По спроведената постапка констатирано е дека при одлучувањето од страна на првостепениот орган не е земена предвид поднесената пријава туку пресметката е вршена како и да немало пријава. Исто така во решението не беше образложено со кој сличен објект е извршено споредувањето на закупнината од што не можеше да се утврди кој износ претставува основица за пресметување на данокот и дали притоа се земени предвид стварните трошоци за одржување на објектот и трошоците за амортизација, како и сите други трошоци нужни за остварување на приходот. По преземените дејства од страна на Народниот правобранител вложената жалба беше уважена и првостепениот орган донесе ново решение при што во повторната постапка ги преиспита сите претходно наведени факти и определи намален износ на данокот согласно законските прописи.

9.4.-2 НП 795/00

В.Н. од Прилеп поднесе претставка во која наведе дека му се повредени уставните и законски права со тоа што и ако бил пензиониран согласно Законот за предвремено пензионирање, кој подоцна со Одлука на Уставниот суд на Република Македонија беше поништен, не бил вратен на работа. Во текот на постапката Народниот правобранител констатира дека подносителот на претставката поднел барање за да биде вратен на работното место на кое работел пред пензионирањето, но Министерството за финансии не го поништило решението за престанок на работниот однос иако според Одлуката на Уставниот суд беше должно да постапи по барањето на работникот. Поради тоа Народниот правобранител достави барање до Министерството за финансии и информација до Владата на Република Македонија која е надлежна да презема мерки за извршување на одлуките на Уставниот суд и побара на сите работници кои поднеле барање да се вратат на работа истите да им бидат задоволени.

По доставувањето на наведените укажувања Министерството го поништи решението за престанок на работен однос и подносителот на претставката и други вработени кои биле предвремено пензионирани беа вратени на работа.

9.4.-3 НП 86/00

Граѓанинот П.Т. од Скопје поднесе претставка во која наведе дека од страна на Министерството за финансии-Одделение за имотно-правни работи Карпош-Скопје не било постапено по барањето за признавање на првенствено право на градба на КП бр. 305/1 КО Оризари поднесено уште во текот на 1994 год.

По проучувањето на изнесените наводи и приложените материјални докази Народниот правобранител утврди дека предметната локација е оформена од повеќе локации, па за да може органот да решава по предметното барање потребно е претходно да се одземе земјиште од друг поранешен сопственик. Поради таквата фактичка состојба постапувајќи по претставката Народниот правобранител даде сугестија надлежниот орган да донесе соодветен акт со кој ќе го одземе од владение предметното земјиште од поранешниот сопственик, за потребите на подносителот на претставката, односно за изградба на индивидуална станбена зграда-куќа. Притоа, по дополнително преземени мерки и активности од страна на првостепениот управен орган донесено е решение со кое е одземено од владение предметното земјиште за потребите на подносителот на претставката и во тек е постапка за определување надомест за истото.

9.4.-4 НП 1070/99

Г.С. од Куманово поднесе претставка до Народниот правобранител затоа што Министерството за финансии-Управа за имотно-правни работи во Куманово одзела од негово владение 24 м² без претходно спроведена постапка и исплата на надомест. По неколкуте поднесени барања и ургенции за спроведување постапка за експропријација на земјиштето и исплата на соодветен надомест, Народниот правобранител е известен дека постапката е спроведена и надоместокот е исплатен.

9.6.-1 НП 687/0

К.П. од Прилеп поднесе претставка во која наведе дека од страна на Фондот за пензиското и инвалидското осигурување и се повредува уставното и законското право со тоа што неосновано се одолжува постапката за исплата на надоместок на плата поради боледување.

Откако беше утврдено дека се точни наводите во претставката Народниот правобранител укажа дека со пречекорување на законскиот рок за одлучување се повредуваат правата на граѓанинот кој своето законско право не може благовремено да го оствари. По доставеното укажување првостепениот орган веднаш постапи, односно донесе решение и средствата на подносителот му беа исплатени.

9.6.-2 НП 431/00

А.Н. од Кавадарци поднесе претставка во која наведе дека во моментот работи како техничка секретарка повеќе од шест месеци и дека придонесите се редовно плаќани, но и покрај ваквата фактичка состојба не и бил исплатуван надоместок на плата поради породилно отсуство затоа што не и бил подмирен некој поранешен долг кон Фондот кога била осигурана како сопственик на самостоен дуќан. Постапувајќи по претставката Народниот правобранител упати укажување дека според Законот за здравствена заштита и Законот за здравствено осигурување осигуреникот остварува право на надоместок на плата ако бил здравствено осигуран најмалку шест месеци пред настанувањето на случајот и придонесот за здравствено осигурување да биде редовно уплатуван или со задоцнување од најмалку 60 дена. Со оглед на тоа што подносителката на претставката во организацијата работела повеќе од шест месеци и придонесите се редовно уплатувани Народниот правобранител укажа дека е нелогично за остварувањето на правата од работен однос и од здравственото осигурување во организацијата во која работи да се бара намирување на обврски во друга организација каде што подносителката имала друг статус, поради што предложи да и се исплати надоместокот.

Постапувајќи по укажувањето на Народниот правобранител набргу и беше исплатен надоместокот на подносителката, со што беше остварено нејзиното законско право.

9.6.-3 НП 243/00

С.П. од Битола поднесе претставка во која укажа дека Фондот за здравствено осигурување неосновано одбивал да му ги надомести средствата за лекување во странство, односно подолго време не одлучувал по повод барањето и без основ од подносителот барал доставување нови докази.

По извршениот непосреден увид се констатира основаноста на наводите во претставката и се укажа дека со натамошното непризнавање на трошоците за извршеното лекување во странство согласно законот и подзаконските акти, се повредуваат законски права на граѓанинот. Укажувањето беше уважено така што Фондот за здравствено осигурување донесе Решение со кое на подносителот му беше признато правото и средства му беа исплатени.

9.8.-1 НП 915/00

М.К. од Гевгелија во претставката доставена до Народниот правобранител наведе дека не и било признато правото на надоместок поради невработеност иако ги исполнувала законските услови, а располагала и со пресуда на Врховниот суд на Република Македонија со која и била уважена тужбата во врска со управните акти со кои и било одбиено барањето. Народниот правобранител укажувајќи на законските услови за остварување на правото на надоместок поради невработеност и на задолжителноста на пресудата на Врховниот суд на Република Македонија побара Бирото за вработување да и определи надоместок поради невработеност имајќи ги предвид законските услови и напатствијата дадени во Пресудата. По повод интервенцијата на Народниот правобранител, барањето на подносителот на претставката беше удоволено.

9.8.-2 НП 359/00

М.Ч. од Демир Капија во претставката наведе дека не и се исплатува надоместок поради невработеност и покрај тоа што биле во целост исполнети законските услови. Испитувајќи ги наводите во претставката и доставената документација Народниот правобранител утврди дека подносителката има стаж на осигурување со платени придонеси за кој и следува стекнување право на надоместок поради невработеност. Со оглед на тоа што Народниот правобранител утврди дека подносителката на претставката има работен стаж повеќе од една година оцени дека согласно одредбите на Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност ги исполнува условите за добивање на надоместок за време определено со Законот. Констатирајќи постоење повреда на правата, Народниот правобранител во непосредни контакти со одговорните службени лица предложи да се обнови постапката и да се донесе ново решение со кое на подносителката ќе и се признае право на надоместок за наведениот стаж на осигурување што беше прифатено и со ново решение беше определен соодветен надоместок.

9.8.-3 НП 59/00

Б.Е. од Скопје во претставката наведе дека по пријавувањето во Заводот за вработување како невработен со средно образование не бил евидентиран затоа што имал завршено високо образование во странство, но дипломата не му била нострифицирана, па му било одговорено дека по нострификацијата на дипломата ќе биде евидентиран како невработен.

Народниот правобранител веднаш се обрати до Заводот за вработување укажувајќи дека со ваквата одлука повредени се правата на подносителот и дека истиот треба да се евидентира како невработен со онаа диплома што во моментот е правно важечка, а тоа е дипломата за средно образование. По интервенцијата на Народниот правобранител подносителот беше веднаш запишан во евиденцијата на невработените и му беше издадена работна книшка. Врз основа на оваа евиденција подносителот го оствари и правото на здравствена заштита, кое исто така беше наведено како причина поради која се бараше интервенција на Народниот правобранител.

9.8-4 НП 770/00

В.Г. од Кочани поднесе претставка во која наведе дека по повод барањето за признавање право на паричен надоместок поради невработеност му биле повредени неговите уставни и законски права поради тоа што висината на истиот му била утврдена спротивно на одредбите од Законот за вработувањето.

Во текот на постапката Народниот правобранител констатира дека начинот на кој бил утврден паричниот надоместок бил спротивен на член 26 од Законот за вработување, според кој надоместокот се определува од платата остварена во последните три месеци пред престанокот на работниот однос поради што даде препорака истиот да биде определен со доследна примена на цитиранбата одредба. Вака дадената препорака е прифатена, односно остварено е правото на подносителот на претставката.

9.8.-5 НП 56/00

Р.М. од Кочани поднесе претставка во која наведе дека во постапката пред Фондот на пензиското и инвалидското осигурување на Македонија му се повредени уставните и законски права со тоа што постапката неосновано се одолговлекувала и не бил донесен акт за утврдување право на инвалидска пензија. По интервенција на Народниот правобранител, Фондот донесе Заклучок за утврдување на аконтативна инвалидска пензија со што се удоволи барањето на подносителот на претставката.

9.8.-6 НП 285/00

Лицето Е.Х. од Тетово побара интервенција од Народниот правобранител пред Бирото за вработување-Тетово поради бришењето на неговиот син К.Х. од евиденцијата на невработени лица со што истиот го изгубил правото на здравствена заштита. Народниот правобранител откако утврди дека станува збор за лице кое поради нарушената здравствена состојба ја изгубило работната способност, а дека по бришењето од евиденцијата во Бирото за вработување се уште не е осигурано по ниеден основ, побара од Фондот за здравствено осигурување да се земе предвид здравствената состојба на лицето и на истиот да му се обезбеди правото на здравствена заштита. Фондот за здравствено осигурување го прифати барањето на Народниот правобранител и на лицето К.Х. му се обезбеди остварување на право на здравствена заштита на товар на средствата на Министерството за здравство како лице без основ на осигурување се додека од надлежната комисија за оцена на работната способност не биде огласен за трајно неспособен по што ќе биде осигуран преку неговиот родител, а по неговата смрт ќе го наследи остварувањето на правото на пензија.

9.8.-7 НП 417/00

Лицето В.П. од Прилеп побара интервенција од Народниот правобранител во врска со состојбата на социјален ризик во која се наоѓа поради лошата здравствена состојба и континуираното лекување. Народниот правобранител откако констатира дека станува збор за лице корисник на социјална парична помош, му препорача на Центарот за социјална работа Прилеп на подносителот да му додели еднакратна парична помош заради подмирување на обврските за комунални услуги. Центарот ја зема предвид препораката на Народниот правобранител и на подносителот му додели еднакратна парична помош и притоа имајќи ја предвид здравствената состојба на подносителот изрази подготвеност и понатаму да му дава парична и друга помош заради надминување на состојбата на социјален ризик.

9.8.-8 НП 817/00

К.К. од Гевгелија упати претставка до Народниот правобранител во која укажа на повреда на правата од страна на Бирото за вработување од Гевгелија со непостапувањето по пресуда на Врховниот суд на Република Македонија. По интервенцијата на Народниот правобранител, Бирото за вработување Гевгелија постапи по споменатата пресуда и донесе решение за признавање на правото на паричен надоместок.

9.8.-9 НП 525/99

Р.М. од Струмица поднесе претставка во која наведе дека со Решение на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија-Основна единица Струмица, утврдено му било телесно оштетување поради што му бил признат бенефициран стаж, меѓутоа од страна работодавецот, односно ОУ “Никола Вапцаров” во Струмица, не биле уплакани дополнителни придонеси на име бенефициран стаж со што му е оневозможено остварувањето на правото на пензија.

Констатирајќи повреда на правата на подносителот, Народниот правобранител со препорака се обрати до Министерството за образование при што укажа дека е неопходно потребно врз основа на пресметка на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на Република Македонија-Сручна служба-Подрачна единица Струмица да бидат префрлени средства на име придонеси за бенефициран стаж за подносителот на претставката со што би ги исполнил условите за остварување право на пензија. Дадената препорака беше прифатена и на подносителот на претставката му беше регулиран бенефицираниот стаж.

9.11.-1 НП.бр.971/00

Г.Д. и други од Скопје поднесоа претставка со која побараа интервенција од Народниот правобранител поради тоа што од страна на Министерството за транспорт и врски било издадено одобрение за изградба на станбен објект на лица кои не биле сопственици на земјиштето, туку земјиштето било во сопственост на подносителите на претставката. Постапувајќи по поднесената претставка Народниот правобранител се обрати до Подрачната единица на Министерството која го издала одобрението, укажа на наводите во претставката и побара да се преиспита донесеното одобрение, односно да се утврди фактот дали инвеститорите се сопственици на земјиштето и дали можат да градат објект на истото.

Постапувајќи по барањето на Народниот правобранител подрачната единица го прифати барањето на странката за обнова на постапката и го одложи спроведувањето на одобрението до завршување на судската постапка за утврдување на сопственикот на земјиштето, при што беа запрени и сите градежни работи, а инвеститорот ја почитуваше забраната и престана со градбата на објектот.

9.11.-2 НП.бр283/00

А.С., Б.В. и други граѓани од Пехчево побараа Народниот правобранител да интервенира пред Советот на Општината-Фонд за локални патишта да се реализира урбанистичкиот план во поглед на отварање пристапен пат до нивните станбени објекти што биле изградени според урбанистички план и до кои, според урбанистичкиот план, требало да се обезбеди пристапен пат. Народниот правобранител постапувајќи по претставката се обрати до Советот на Општината до Министерството за транспорт и врски за изградба на наведениот пристапен пат, а се обрати и до Јавниот правобранител поради узурпација на дел од земјиштето каде што треба да се изгради улицата.

Постапувајќи по барањата на Народниот правобранител сите надлежни органи презедоа потребни мерки за изградба на улицата, поради што предметот пред Народниот правобранител беше завршен.

9.11.-3 НП 1027/00

М.С. од Македонска Каменица се обрати до Народниот правобранител поради тоа што Министерството за транспорт и врски не му издало потребна градежно-техничка документација за изградба на објект-производна хала за вршење на индустриска дејност и тоа поради поставување електричен вод од страна на “Електростопанство”, кој вод поминувал низ објектот на подносителот на претставката.

Народниот правобранител постапувајќи по претставката се обрати до Министерството за транспорт и врски и побара појаснување дали “Електростопанство” има дозвола за поставување електричен вод кој би поминувал низ објектот на подносителот и дали овој вод не претставува опасност за здравјето на луѓето кои работат во производната хала. Исто така Народниот правобранител укажа дека доклку земјиштето не е одземено од подносителот на претставката кој е сопственик на истото со поставувањето на електричниот вод се повредува

правото на сопственост. Постапувајќи по укажувањата на Народниот правобранител Министерството за транспорт и врски во договор со Советот на општината и Електростопанство изврши дислоцирање на електричниот вод и на подносителот му беше издадено одобрение за градба на наведениот објект.

9.11.-4 НП 558/00

Б. и Ј.Г. од Велес поднесоа претставка во која бараа Народниот правобранител да преземе мерки и активности со цел Одделението за урбана полиција да пристапи кон присилно административно извршување на донесени управни акти - Решенија за уривање.

Во врска со поднесената претставка, а бидејќи во случајот се работи за за правосилни и извршни управни акти во смисла на одредбите од Законот за општата управна постапка, Народниот правобранител укажа на неопходната потреба од преземање соодветни дејства во правец на пристапување кон нивна реализација во најкраток можен рок. По вака преземените дејства во натамошниот тек од постапката Народниот правобранител беше известен дека со асистенција на припадниците на Министерството за внатрешни работи изградениот градежен објект без градежно-техничка документација бил целосно урнат.

9.11.-5 НП 590/00

Б.Ш. од Тетово, достави претставка во која наведе дека од страна на урбанистичко-градежната инспекција при Подрачната единица Тетово на Министерството за транспорт и врски му биле повредени неговите права бидејќи неговиот поднесок со кој барал да биде извршен инспекциски надзор бил отфрлен поради ненадлежност.

Во врска со претставката Народниот правобранител констатира дека надлежниот инспекциски орган не постапил согласно со одредбите од Законот за просторното и урбанистичкото планирање поради што даде препорака да се изврши увид на лице место, да се утврди фактичката состојба и доколку се констатира дека на предметниот објект постојат отстапувања од издадената градежно-техничка документација и постигнатата спогодба помеѓу странките, венаш да бидат преземени сите управни мерки и активности што се во надлежност на инспекторатот. Вака дадената препорака во целост е прифатена.

9.11.-6 НП 606/00

Д.Г. од Охрид, во претставката наведе дека Инспекторатот не постапил и не презел соодветни дејства во врска со неговите барања-пријави против инвеститорот Р.А. кој започнал да изведува градежни работи на деловен објект без за тоа да поседува градежно-техничка документација.

Народниот правобранител по проучувањето на наводите во претставката и приложените материјални докази согласно своите законски овластувања покрена постапка во текот на која се обрати до урбанистичко-градежната инспекција на која и укажа да изврши увид на лице место, при што да се утврди фактичката состојба и доколку констатира дека на предметниот објект постојат отстапувања од издадената градежно-техничка документација и постигнатата спогодба помеѓу странките веднаш да бидат преземени сите управни мерки и активности што се во надлежност на инспекторатот. Врз основа на вака спроведената постапка од страна на инспекциските органи донесени се управни акти-решенија за уривање на изградениот деловен објект без градежно-техничка документација.

9.11.-7 НП 634/00

Д.З. од Скопје во претставката наведе дека од страна на Одделението за регулација не било постапено по барањето за издавање протокол за регулациона, градежна и нивелациона линија на објектот за кој му биле издадени услови за градба, а поради што не можела да продолжи постапката за издавање одобрение за градба на истиот. Со оглед на тоа што Народниот поравобранител констатира дека во конкретниот случај не постоеја објективни причини за неиздавање на бараниот протокол на органот му укажа да постапи по доставеното барање во најкраток можен рок при што барањето на подносителот на претставката беше удоволено.

9.11.-8 НП 954/00

М.В. од Скопје поднесе претставка во која наведе дека од страна на Министерството за транспорт и врски-Подрачна единица-Центар-Скопје му се повредени неговите уставни и законски права бидејќи било издадено одобрение за градба на објект, на градежна парцела формирана од земјиште за кое согласно одредбите од Законот за денационализација, подносителот како законски наследник покренал постапка за денационализација.

Постапувајќи по претставката Народниот правобранител констатира дека подносителот располага со соодветни материјални докази со кои го докажува своето право на сопственост на предметната недвижност. Имајќи предвид дека согласно Законот за денационализација е забрането било какво располагање со имотот што е предмет на денационализација, поради што даде препорака градежно-техничката документација да се огласи за ништовна, и да се огласат за ништовни евентуалните правни последици. Вака дадената препорака беше прифатена во целост.

9.11.-9 НП 32/00

Граѓанката С.Л. од Скопје се жалеше на повреденото законско право за предимствено користење на градежно земјиште на нејзиниот татко Н.Т. од Скопје. По интервенција на Народниот правобранител за времено запирање од извршување на одобрение за градење, надлежниот управен орган донесе решение со кои ги огласи за ништовни Решението за услови за градба, главниот проект и одобрението за градење. Исто така од градежната инспекција е донесен акт со кој на инвеститорите им се наредува веднаш да го запрат натамошното градење на индивидуалната стамбена зграда во населба Драчево.

9.11.-10 НП 73/00

Лицето Ѓ.Ѓ. од с. Дорфулија достави претставка до Народниот правобранител во која укажа на противправно заземање на земјиште во сопственост на Република Македонија од страна на физичко лице. Народниот правобранител откако констатира дека наводите во претставката се основани, односно дека станува збор за јавен пат во сопственост на Република Македонија, достави предлог до Јавното правобранителство за подрачјето на Штип заради преземање на со закон определени мерки за правна заштита на имотните права и интереси на Република Македонија.

Во натамошниот тек на постапката од одговорот на Јавното правобранителство беше констатирано дека по повод предлогот поднесена е тужба заради утврдување на правото на сопственост на земјиштето со што ќе се спречи понатамошната узурпација на патот и ќе се овозможи непречено користење на истиот од страна на останатите жители на селото.

9.11.-11 НП 773/99

П.Н. од Велес поднесе претставка во која побара интервенција на Народниот правобранител пред Одделението за урбана полиција-Подрачна единица Куманово при Министерството за урбанизам и градежништво за спроведување на решението за уривање на градежен објект изграден без соодветна градежно-техничка документација, односно спроведување на заклучокот за извршување. Постапувајќи по претставката, Народниот правобранител се обрати до Одделението за урбана полиција со барање да пристапат кон присилно административно извршување на донесените управни акти.

Од страна на Министерството за урбанизам и градежништво-Подрачна единица Куманово, Народниот правобранител е известен дека извршен е управниот акт, односно бесправно изградениот градежен објект во целост е срушен што беше потврдено и од подносителот на претставката.

9.12.-1 НП 863/00

З.П. од Битола поднесе претставка до Народниот правобранител во која наведе дека и покрај тоа што се исполнети законските претпоставки не му се признава статус на носител на станарско право врз стан во општествена сопственост.

Во текот на постапката Народниот правобранител констатира дека предметниот стан му бил доделен на неговиот сега покоен татко и истиот бил определен како носител на станарско право, а истовремено подносителот на поретставката, неговиот брат и мајка биле евидентирани како корисници на станарско право. Народниот правобранител, согласно одредбите од поранешниот Закон за станбени односи, констатира дека подносителот на претставката може и треба да биде определен за носител на станарско право врз предметниот стан. Со оглед на ваквата фактичка состојба се даде препорака да му се признае станарско право на подносителот на претставката со право да го откупи станот согласно прописите за продажба на становите во општествена сопственост, по што беше во целост постапено и удоволено барањето на граѓанинот.

9.12.-2 НП 1190/99

Лицето К.Д. од Скопје побара интервенција од Народниот правобранител пред Комисијата на Владата на Република Македонија за станбени прашања заради позитивно решавање по неговото барање за признавање на станарското право над станбениот објект во кој живее со цел создавање услови за негово купување.

Постапувајќи по претставката Народниот правобранител констатира дека станува збор за објект во сопственост на Република Македонија, но дека подносителот на претставката е ставен во понеповолна положба од лицата на кои тоа право им било признато и се стекнале со право на сопственост над објектите од причина што утврди дека истите имале ист правен статус како и објектот на подносителот. Од тие причини Народниот правобранител на Комисијата за станбени прашања и препорача да го земе предвид ваквиот факт и да го удоволи барањето на подносителот за стекнување станарско право над објектот. Препораката на Народниот правобранител беше прифатена и барањето на подносителот беше остварено по што истиот врз основа на купопродажен договор склучен во Министерството за урбанизам и градежништво-Подрачна единица Кисела Вода, се стекна со право на сопственост над објектот.

9.14.-1 НП 711/00

Ј.Ѓ. од Гевгелија достави претставка во која наведе дека била донесена правосилна судска одлука според која била воспоставена службеност-нужен премин за соседот, меѓутоа во Одделението за премер и катастар во катастарската евиденција наведената парцела била третирана како јавен пат иако истата била во сопственост на подносителот на претставката.

Констатирајќи постоење повреда на правата Народниот правобранител се обрати до Одделението за премер и катастар укажувајќи на фактичката состојба и притоа побара да се изврши измена во катастарската евиденција согласно судската пресуда. По повод барањето беше извршен увид на лице место од страна на Одделението и по констатирањето на фактичката состојба се донесе ново решение со кое му се евидентира спорната парцела во сопственост на подносителот на претставката.

9.14.-2 НП 167/00

Б.К. од Скопје поднесе претставка во која наведе дека Одделението за премер и катастар врз основ на договор кој не бил судски заверен и не произведувал правно дејство ја избришало од катастарската евиденција парцелата во негова сопственост. Народниот правобранител откако претходно прибави Уверение за редоследот на движење на извршени промени во катастарската евиденција за наведената катастарска парцела и други релевантни докази, констатира дека станува збор за повреда на правото на подносителот, па по интервенцијата донесено е ново решение со кое спорната катастарска парцела е запишана во сопственост на подносителот на претставката.

9.14.-3 НП 70/00

J.M. од Скопје, наведе дека му се повредуваат неговите права бидејќи првостепениот орган-Државниот завод за геодетски работи-Одделение за премер и катастар подолг временски период не преземал дејства во врска со барањето за промена во катастарскиот операт.

Народниот правобранител постапувајќи по претставката констатира дека барањето на подносителот е комплетно и во прилог на истото е доставена исправа која може да послужи како основа за промена во катастарот на недвижностите по однос на носителите на правата, поради што укажа органот да пристапи кон приоритено постапување и одлучување по конкретниот предмет и да донесе управен акт - Решение со кое истото ќе го уважи. Во понатамошниот тек на постапката се констатира дека е донесено Решение според кое предметното барање е удоволено во целост и е извршена бараната измена во катастарскиот операт.

9.14.-4 НП 622/00

H.J. од Скопје поднесе претставка во која наведе дека од страна на Одделението за премер и катастар Скопје не и е дозволено да изврши увид во списите од предметот оформен во врска со податоците за одредени недвижности.

Постапувајќи по повод претставката Народниот правобранител покрена постапка во текот на која констатира дека не постојат законски пречки да не се удоволи на барањето и дека постапката неоправдано се одолжува, особено што катастарската евиденција е јавна книга во чија документација на сопствено барање увид може да изврши секое правно и физичко лице, а од друга страна според член 80 од Законот за општата управна постапка странките имаат право да ги разгледуваат списите на предметот и на свој трошок да ги препишат потребните списи поради што даде препорака веднаш да биде постапено по доставеното барање. Дадената препорака беше прифатена.

9.14-5 НП 1162/99

Лицето Е.Е. од с.Долно Строгомиште побара интервенција на Народниот правобранител пред Јавното правобранителство по неговата пријава за узурпација на земјиште јавен пат во сопственост на Република Македонија. Постапувајќи по претставката Народниот правобранител констатира дека Јавното правобранителство не постапува по пријавата на подносителот од причина што од страна на соодветното Одделение за премер и катастар не се доставуваат потребните податоци за утврдување на фактичката состојба. Од тие причини Народниот правобранител презеде дејства заради обезбедување на потребните податоци и откако истите му беа доставени на увид ги препрати до Јавното правобранителство со предлог за преземање мерки и правни средства за заштита на имотните права и интереси на Република Македонија. Предлогот на Народниот правобранител беше прифатен и против лицето кое бесправно го користеше земјиштето беше поведена постапка пред надлежниот основен суд за враќање на недвижноста во владение на Република Македонија.

9.15.-1 НП 1035/00

B.B. од Куманово со претставката се обрати до Народниот правобранител и побара да се преземат мерки за приклучување на неговиот станбен објект во електричната мрежа која била исклучена поради повеќе неплатени сметки што не можел да ги плати поради тешката материјална состојба. Во врска со изнесеното, а пред се имајќи ја предвид тешката материјална состојба на подносителот на претставката Народниот правобранител се обрати до подружницата на "Електро-стопанство" во Куманово при што побара случајот да се разгледа и доколку постојат можности со подносителот да се склучи договор за исплата на долгот на неколку месечни рати, а исто така да му се овозможи непречено користење на електрична енергија. Укажувањето беше во целост прифатено со што се удоволи барањето на граѓанинот.

9.15.-2 НП 571/00

Ж.И. од Скопје поднесе претставка во која наведе дека повеќе месеци плаќал вода паушално по член на семејство и тоа во големи износи, а се поради тоа што Јавното претпријатие “Водовод и канализација” му го исклучил водомерот наводно поради дотраеност и бил задолжен на свој трошок да купи и постави нов водомер од определена марка која му била посочена од јавното претпријатие. Во текот на постапката Народниот правобранител утврди дека во ваков случај според актите на Јавното претпријатие подносителот треба да плаќа просечен износ од последните платени сметки. Во случајот наплатата се вршеше по цени определени за колективни станбени згради, а не по цена за индивидуална станбена зграда.

Поради ваквата констатација беше укажано дека треба да се изврши корекција на износот кој се наплатува, а повеќе и без основ наплатените средства, да му бидат вратени. Ваквиот предлог во целост беше прифатен.

Во врска со задолжувањето за промена на водомерот се констатира дека според актите на Јавното претпријатие произлегува обврска за истото редовно да ги одржува и баждари водомерите чии сопственици се граѓани до истекот на важноста на контролниот жиг, а при редовното одржување и отстранување на оштетувањето на водомерите Јавното претпријатие вградува исправен водомер. Од наведените акти не произлегуваше дека одржувањето и промената се врши само на одреден вид водомери, односно водомери од одредена марка и одреден производител. Воедно се утврди дека Законот за мерните единици и мерилата не предвидува обврска мерилата за вода да бидат само од еден производител, односно од една марка, при што само министерот за економија може да пропише задолжително да се употребуват мерила од определен вид. Со оглед на ваквата правна состојба, како и со оглед на тоа што во конкретниот случај водомерот на подносителот беше поставен некаде во шеесетите години кога не важеле сегашните акти на Јавното претпријатие со кои е предвидена обврска да се вградуваат само водомери од марката “Инса” и “Иком”, како и тргнувајќи од законските прописи Народниот правобранител даде препорака водомерот да се промени од страна на Јавното претпријатие на негов трошок и да му се овозможи на граѓанинот непречено користење на услугите. По повод препораката Јавното претпријатие изврши промена на водомерот на негова сметка иако како што наведе не било во согласност со неговите нормативни акти.

9.15.-3 НП 643/00

Е.Р. од Скопје поднесе претставка поради тоа што не и биле исплатени средства за извршена временна работа во Јавното претпријатие “Комунална хигиена” иако тоа повеќе пати и било ветувано. Народниот правобранител веднаш се обрати до директорот на претпријатието по што средствата беа исплатени со што се удоволи правото на подносителката на претставката.

9.15.-4 НП 603/00

М.Ј. од Пробиштип поднесе претставката во која бараше преземање мерки против директорот на Училиштето каде била вработена затоа што била распоредена врз основа на правосилна судска одлука како наставник по одделенска настава без притоа да и се определи кое одделение ќе го води. Постапувајќи по претставката Народниот правобранител упати препорака до училиштето во која укажа дека согласно Законот за основното образование, Законот за работните односи и Колективниот договор за основно образование, подносителката треба да се распореди на точно определено работно место и да биде задолжена со конкретни работни задачи согласно актите на Училиштето и за тоа распоредување да и се достави соодветен акт со цел да и се овозможи уставното право на жалба и на судска заштита.

Постапувајќи по препораката Училиштето донесе нов акт за распоредување на подносителката на конкретни работни задачи со што и се оствари правото на подносителката.

9.15.-5 НП 159/00

З.М. од Скопје се обрати до Народниот правобранител поради повреда на правото на упис на Факултет без партиципација иако ги исполнил пропишаните услови. Народниот правобранител при увидот во документацијата доставена во прилог на претставката

и при извршениот непосреден увид на Факултетот каде што беше запишан подносителот на претставката утврди дека тој ги положил предвидените испити во пропишаниот рок со просечна оценка 8 (осум), што претставува основ за ослободување од плаќање партиципација. Инаку, одбивањето на подносителот да се запише без партиципација било поради тоа што по еден од положените испити поради грешка на наставникот била внесена пониска оценка од онаа во пријавата, која оценка во индексот била коригирана од страна на професорот, но корекција не се признавала од страна на секретарот на факултетот и поради тоа не му беше овозможен упис без партиципација.

Утврдувајќи дека на подносителот му е повредено правото Народниот правобранител достави препорака која веднаш беше прифатена и подносителот беше запишан во наредната студиска година без да плати партиципација.

9.15.-6 НП 759/00

Г.Г. од Кочани побара интервенција од Народниот правобранител поради тоа што нејзиниот син не бил запишан на воената академија иако освоил доволен број на бодови и бил рангиран на место кое требало да влезе во примените кандидати. Народниот правобранител се обрати до Воената академија укажувајќи на наводите во претставката со предлог да ја преиспита одлуката и доколку кандидатот ги исполнува условите да биде запишан. Ваквото укажување во целост беше прифатено и подносителот на претставката беше запишан на Воената академија.